

Rechtskundig Weekblad

Vereniging zonder winstgevend doel

Verschijnt elke zondag

Abonnementsprijs : 600 F per jaar

Postchekrekening nr. 3185.22

Beheer en Redactie : Mr. René VICTOR, Justitiestraat, 21, Antwerpen

Enkele beschouwingen in verband met het voorrecht van rechtsmacht (slot)

Rede uitgesproken door de Heer W. VAN HAUWAERT

Advokaat-generaal bij het Hof van Beroep te Gent op de plechtige openingszitting
van het Hof op 1 september 1965

52. Een onderscheid dient op dit gebied gemaakt te worden tussen wat de meeste auteurs plegen te noemen de lagere en de hogere magistratuur.

De eerste groep bevat de vrederechters en hun plaatsvervangers, de leden van de rechtbanken van eerste aanleg, de plaatsvervangende rechters in en de magistraten van het openbaar ministerie bij deze rechtbanken, de krijgsauditeurs en hun substituten alsmede de plaatsvervangende krijgsauditeurs, de leden van de rechtbanken van koophandel, en ten slotte ook de ambtenaren van het openbaar ministerie bij de politierechtbanken en de officieren van gerechtelijke politie.

Tot de tweede groep behoren de leden van de Hoven van Cassatie en van beroep, de magistraten van het openbaar ministerie bij die Hoven, de Voorzitter van het Militair Gerechtshof, de Auditeur-generaal en zijn substituten, de leden van de Raad van State en van het Auditoraat bij deze Raad, alsmede sommige ambtenaren bedoeld bij artikel 10 van de wet van 20 april 1810.

1°) *Lagere magistraten en ambtenaren :*

A. *Wanbedrijven :*

53. Wanneer een wanbedrijf ten laste gelegd wordt aan een magistraat of ambtenaar van deze eerste groep, «laat de Procureur-generaal bij het Hof van beroep hem dagvaarden vóór dat Hof, dat uitspraak doet, zonder dat beroep kan worden ingesteld», (artikelen 479 en 483 wetboek van strafvordering). Alhoewel deze wettelijke bepaling op het eerste gezicht tamelijk eenvoudig blijkt, doen zich in de praktijk meermalen tal van moeilijkheden voor.

54. a) Vooreerst dient er rekening mee gehouden dat, voor sommige van die personen, het voorrecht van rechtsmacht dan slechts in aanmerking komt, wanneer zij de feiten in de uitoefening van hun ambt gepleegd hebben.

Voor de plaatsvervangende krijgsauditeurs, de consulaire magistraten en de ambtenaren van het openbaar ministerie bij de politierechtbanken zal het weliswaar vrij eenvoudig zijn het desbetreffend onderscheid te maken.

Maar ten aanzien van de officieren van gerechtelijke politie, inzonderheid diegene onder hen die slechts over een beperkte bevoegdheid beschikken, kunnen zich toestanden voordoen die heel wat méér ingewikkeld zijn en wordt er soms fel gediscussieerd over de omstandigheid of zij al dan niet in de uitoefening van hun ambt gehandeld hebben.

55. De leden van de gerechtelijke brigades bij de parketten zijn uitsluitend belast met taken van gerechtelijke politie, d.i. de opsporing en de vaststelling van de misdrijven, de verzameling van de bewijzen ervan en de overlevering van de daders aan het gerecht. Diegenen bekleed met de hoedanigheid van officier van gerechtelijke politie, zullen aldus geacht worden de feiten in de uitoefening van dit ambt te hebben gepleegd, zodra het vaststaat dat zij in dienstverband hebben gehandeld.

56. De officieren en sommige onderofficieren van de rijkswacht, die dezelfde hoedanigheid bezitten, alsmede de politiecommissarissen en adjunkt-politiecommissarissen hebben, benevens hun taken van gerechtelijke politie, ook andere taken te vervullen; eerstgenoemden zijn tevens dragers van de openbare macht, terwijl de tweeden de administratieve politie in hun bevoegdheid hebben. Hier zal het soms niet meer zo gemakkelijk zijn te bepalen of zij al dan niet in de uitoefening van hun ambt van officier van gerechtelijke politie gehandeld hebben.

57. Wat dan gezegd wanneer het gaat om officieren van gerechtelijke politie met beperkte bevoegdheid, zoals bijvoorbeeld een burgemeester (in de gemeenten

waar er geen politiecommissaris is), een veldwachter, een boswachter of een beëdigde jachtwachter?

58. Het zou ons al te ver leiden, en het ligt trouwens buiten het bestek van deze uiteenzetting, zelfs maar een beperkt overzicht te geven van de rechtsleer en de rechtspraak betreffende de toepassing van het voorrecht van rechtsmacht op deze categorie ambtenaren: het mag volstaan de aandacht er op te vestigen, dat de overgrote meerderheid der uitspraken, welke in de onderscheidene rechtsverzamelingen en door de auteurs aangehaald worden, precies gevallen betreffen waar dergelijke personen vervolgd werden, hetgeen het bewijs levert dat de meeste moeilijkheden en betwistingen in soortgelijke zaken gerezen zijn ⁽⁴¹⁾.

59. Hierbij kan de vraag rijzen of het algemeen belang wel degelijk vereist dat deze officieren van gerechtelijke politie aan de procedure en bevoegdheid van het gemeen recht zouden onttrokken blijven ten aanzien van de misdaden en wanbedrijven, welke zij in de uitoefening van hun ambt zouden plegen, of waarvan zij althans zouden beschuldigd zijn.

Sommige auteurs hebben hierop reeds kritiek uitgebracht ⁽⁴²⁾ vooral wat de uitzonderlijke bevoegdheid van het Hof van beroep betreft ten aanzien van de bijzondere wachters.

Het wetsontwerp nr. 238 tot hervorming van het wetboek van strafvordering, waarover o.m. op 14 maart 1884 door de heer Thonissen verslag uitgebracht werd, voorzag nog slechts die uitzonderlijke bevoegdheid voor de officieren van gerechtelijke politie, hulpofficieren van de Procureur des Konings ⁽⁴³⁾.

Voor de officieren van gerechtelijke politie, die deze laatste hoedanigheid niet bezitten, werd naar het gemeen recht teruggekeerd.

Er valt inderdaad niet te vrezen dat een burgemeester, een veldwachter, een bos- of jachtwachter of andere soortgelijke ambtenaren niet met de vereiste onpartijdigheid, d.i. ofwel te streng ofwel integendeel met te veel toegevendheid door de correctionele rechtbank zouden bejegend worden, zodat er werkelijk geen gegronde reden toe bestaat om ze rechtstreeks vóór het Hof van beroep te dagvaarden.

Men zou zelfs nog verder kunnen gaan en voorhouden dat ook de officieren van gerechtelijke politie, hulpofficieren van de procureur des Koning, aan de gewone rechtsregelen van procedure en bevoegdheid zouden mogen onderworpen worden, zonder dat het openbaar belang hierdoor zou geschaad zijn.

60. b) Het ligt voor de hand dat het, ook ter zake van wanbedrijven, veelal onontbeerlijk is tot een gerechtelijk strafonderzoek over te gaan, hetzij dat een bevel tot aanhouding moet afgeleverd worden, hetzij dat huiszoekingen of andere eigenlijke onderzoeksdaaden dienen uitgevoerd te worden ⁽⁴⁴⁾. Op grond van een restrictieve interpretatie van artikel 479, waarbij bepaald wordt dat de Procureur-generaal de verdachte rechtstreeks vóór het Hof van beroep laat dagvaarden, zonder dat hierbij gewag wordt gemaakt van een gerechtelijk strafonderzoek, terwijl artikel 480 daarentegen bepaalt dat, in geval van misdaad, de Eerste Voorzitter van dat Hof de magistraat zal aanduiden, die het ambt van onderzoeksrechter zal waarnemen, werd de mening verdedigd dat, in zake van wanbedrijven ten laste gelegd van de magistraten en ambtenaren bedoeld bij artikelen 479 en 483, het instellen van een gerechtelijk strafonderzoek uitgesloten is en dat het de Procureur-generaal alleen maar vrijstaat, tot een

strafrechtelijk opsporingsonderzoek, (d.i. hetgeen men ten onrechte een «informatie» pleegt te noemen) te laten overgaan.

Deze laatste zienswijze werd vooral gehuldigd in Frankrijk waar zij tenslotte de goedkeuring van het Hof van Cassatie wegdroeg, terwijl de Belgische rechtspraak integendeel de rechtsgeldigheid van een gerechtelijk strafonderzoek, ook ten aanzien van de wanbedrijven, aangenomen heeft ⁽⁴⁵⁾.

61. c) Wanneer, door de Procureur-generaal bij het Hof van beroep of uit zijn naam overgegaan werd tot een strafrechtelijk opsporingsonderzoek wegens een wanbedrijf ten laste gelegd van een lagere magistraat of een ermede gelijkgestelde ambtenaar, biedt de verdere procedure generlei moeilijkheden: indien er voldoende aanwijzingen van schuld bestaan, laat de Procureur-generaal de verdachte rechtstreeks dagvaarden vóór de eerste Kamer van het Hof; indien het integendeel blijkt dat de ten laste gelegde feiten verzonnen waren, of dat er althans geen voldoende bezwaren gerezen zijn, zal de Procureur-generaal de zaak separeren of een gemotiveerde beslissing van niet-vervolgging nemen.

62. Wanneer, daarentegen, de feiten het voorwerp zijn geweest van een gerechtelijk strafonderzoek, d.w.z. dat, op vordering van de Procureur-generaal, de Eerste Voorzitter een magistraat heeft aangeduid om het ambt van onderzoeksrechter waar te nemen, rijst de vraag of, voor de regeling van de procedure, de tussenkomst van het onderzoeksgerecht, in casu de Kamer van Inbeschuldigingstelling, al dan niet vereist is. Het wetboek van strafvordering, dat het gerechtelijk strafonderzoek in zake wanbedrijven niet uitdrukkelijk voorziet, heeft hierover niets bepaald. Weliswaar verwijst artikel 502 naar de andere bepalingen van hetzelfde wetboek, «die niet in strijd zijn met de bij dit hoofdstuk voorgeschreven vormen van rechtspleging».

Men beseft echter onmiddellijk dat een analogische toepassing van de artikelen 127 en volgende van voormeld wetboek, waarbij de Kamer van Inbeschuldigingstelling als raadkamer zou fungeren, onmogelijk in aanmerking kan komen. Niet alleen is het niet denkbaar dat een rechter in de rechtbank van eerste aanleg, door de Eerste Voorzitter als onderzoekende magistraat aangeduid, vóór een Kamer van het Hof verslag zou uitbrengen, maar de tussenkomst van de Kamer van Inbeschuldigingstelling, voornamelijk wanneer het zou gaan over de verwijzing naar de eerste Kamer van het Hof, bij analogische toepassing van artikel 130, zou in de eerste plaats regelrecht in strijd zijn met de bepalingen van art. 479, welke de rechtstreekse dagvaarding voorzien van de verdachte vóór het Hof door de Procureur-generaal ⁽⁴⁶⁾. Nochtans bestaat er hierover geen eensgezindheid, evenmin als nopens de mogelijkheid, voor de Kamer van Inbeschuldigingstelling, op verzoek van de Procureur-generaal, een wanbedrijf te contraventionaliseren, bij analogische toepassing van artikel 129 ⁽⁴⁷⁾.

63. De overwegende zienswijze, overeenkomstig de welke er door ons ambt geregeld gehandeld wordt, is wél dat, na beëindiging van het gerechtelijk strafonderzoek, het dossier terug overgemaakt wordt aan de Procureur-generaal die, net zoals na een door hem uitgevoerd of aan de Procureur des Konings opgedragen strafrechtelijk opsporingsonderzoek, al naar gelang er voldoende bezwaren gerezen zijn, de verdachte rechtstreeks vóór de eerste Kamer van het

Hof laat dagvaarden, of integendeel de zaak seponereert of een gemotiveerde beslissing van niet-vervolgning neemt.

64. Er wordt algemeen aangenomen dat dergelijke beslissing dezelfde waarde heeft als een beschikking van buitenvervolginstelling, verleend door een onderzoeksgerecht, dit zowel ten opzichte van de valsheid der aangetijde feiten en van de mogelijkheid om, op grond van die beslissing, strafvervolgingen in te stellen tegen de dader van de lasterlijke schriftelijke aangifte (artikel 445 S.W.B.), als ten overstaan van de niet-ontvankelijkheid van nieuwe strafvervolgingen tegen dezelfde persoon, wegens dezelfde feiten (48).

65. Maar zal de Procureur-generaal op dezelfde wijze mogen handelen wanneer er een aanstelling van burgerlijke partij is geweest vóór de onderzoekende magistraat? Wij beogen hier enkel het geval, waar, op verzoek van de Procureur-generaal, een magistraat door de Eerste-Voorzitter werd aangeduid om het ambt van onderzoeksrechter waar te nemen, en laten buiten beschouwing de eventualiteit van een aanstelling van burgerlijke partij vóór de onderzoeksrechter, buiten elk gerechtelijk strafonderzoek om: de bepalingen van artikel 479, die de uitoefening van de publieke vordering uitsluitend aan de Procureur-generaal voorbehouden, hebben immers tot gevolg dat de persoon die zich door het ten laste gelegde wanbedrijf benadeeld beweert, het recht niet heeft de publieke vordering in beweging te brengen door een aanstelling als burgerlijke partij vóór de onderzoeksrechter, evenmin als door een rechtstreekse dagvaarding (49).

Niets belet echter dat deze benadeelde persoon zich, in de loop van het gerechtelijk strafonderzoek, als burgerlijke partij vóór de onderzoekende magistraat zou aanstellen (50).

66. Zal de Procureur-generaal, in dit laatste geval, indien hij oordeelt dat er geen voldoende schuld-aanwijzingen voorhanden zijn, een gemotiveerde beslissing van niet-vervolgning mogen nemen, zonder zich om het bestaan van de burgerlijke partij te bekommeren?

Zal hij integendeel, alvorens dergelijke beslissing te treffen, de burgerlijke partij en tevens de verdachte in hun middelen en besluiten moeten aanhoren, en zal zijn beslissing van niet-vervolgning alsdan het voorwerp kunnen zijn van een voorziening in cassatie vanwege de burgerlijke partij? Of zal hij de buitenvervolginstelling vóór de Kamer van Inbeschuldigingstelling moeten vorderen? De eerste oplossing schijnt ons de enige te zijn, welke met de bepalingen van artikel 479 overeen te brengen is, alhoewel zij ons, op gebied van billijkheid, geen volledige voldoening schenkt.

Het probleem werd echter, bij ons weten, noch door de auteurs, noch door de jurisprudentie aangeraakt.

B. Misdaden:

67. Wanneer de feiten, die ten laste gelegd worden van de magistraten en ambtenaren bedoeld bij artikelen 479 en 483 van het Wetboek van Strafvordering, als misdaden gekenmerkt zijn, blijft het bevoegd vonnisgerecht hetzelfde als voor de gewone rechtsonderhorigen: de beschuldigde zal in principe vóór het Hof van Assisen moeten verschijnen.

Het voorrecht van rechtsmacht bestaat alsdan hierin, dat de uitoefening van de publieke vordering en het gerechtelijk strafonderzoek aan hogere gerechtelijke overheden toevertrouwd worden.

68. Artikel 480 bepaalt dat indien de misdaad buiten het ambt gepleegd werd, de Eerste Voorzitter van en de Procureur-generaal bij het Hof van beroep respectievelijk de magistraten aanduiden die het ambt van onderzoeksrechter en dit van officier van gerechtelijke politie zullen waarnemen.

Artikel 484 daarentegen voorziet dat, in geval van een misdaad gepleegd in de uitoefening van het ambt, «de gewoonlijk aan de onderzoeksrechter en aan de Procureur des Konings toegekende ambtsverrichtingen onmiddellijk waargenomen worden door de Eerste Voorzitter en de Procureur-generaal, ieder wat hem aangaat, of door zulke andere magistraten die zij, onderscheidenlijk en in het bijzonder, daartoe zullen aanwijzen.»

Ondanks het licht verschil tussen het opstel van beide voormelde wetsbepalingen, is de gevolgde procedure, in de praktijk, dezelfde, om het even of de feiten buiten of in de uitoefening van het ambt gepleegd werden: op vordering van de Procureur-generaal gelast de Eerste Voorzitter een gerechtelijk strafonderzoek waartoe hij persoonlijk kan overgaan (in het geval van artikel 480 mag hij zichzelf immers aanduiden (51)) of waartoe hij, quod plerumque fit, een andere magistraat, hetzij een lid van het Hof, hetzij een rechter in de rechtbank van eerste aanleg, aanduidt. Van zijn kant duidt de Procureur-generaal een magistraat aan, om als officier van gerechtelijke politie op te treden, hetgeen in feite enkel zal gebeuren indien de onderzoekende magistraat een rechter in de rechtbank van eerste aanleg is.

69. Na beëindiging van het gerechtelijk strafonderzoek kunnen er zich drie mogelijkheden voordoen:

1) Ofwel zijn er voldoende aanwijzingen van schuld voorhanden en zijn de feiten van die aard dat de verdachte naar het Hof van Assisen moet verwezen worden: er zal dan gehandeld worden volgens het gemeen recht en wél overeenkomstig de artikelen 217 en volgende van het Wetboek van Strafvordering, betreffende de inbeschuldigingstelling, met dien verstande evenwel dat artikelen 133 en 134 van dit wetboek hier geen toepassing vinden en dat de beschikking tot bijlijfneming door de Kamer van Inbeschuldigingstelling zal verleend worden (52).

70. 2) Ofwel is er, bij aanwezigheid van genoegzame bezwaren, aanleiding tot correctionaliseren van de misdaad. Dit zal de taak zijn van de Kamer van Inbeschuldigingstelling, die hierover met eenparigheid van stemmen zal moeten beslissen en vervolgens de zaak naar de Procureur-generaal zal moeten verwijzen, om te handelen als naar recht. De gecorrectionaliseerde misdaad is immers een wanbedrijf geworden, zodat artikel 479 zijn volle toepassing terugvindt en de Procureur-generaal alléén bevoegd is om de verdachte vóór de eerste Kamer van het Hof te laten dagvaarden (53). Ondanks enkele tegenstrijdige meningen, volgens dewelke de correctionalisering van een misdaad door een onderzoeksgerecht (in casu door de Kamer van Inbeschuldigingstelling) onafscheidbaar is van de verwijzing, door dit gerecht, van de zaak naar het vonnisgerecht (54), wordt de evenvermelde praktijk algemeen aanvaard en geregeld toegepast.

71. 3) Op welke wijze zal er echter moeten gehandeld worden wanneer het gerechtelijk strafonderzoek de ongegrondheid van de telastlegging heeft doen uitschijnen of tenminste geen voldoende aanwijzingen van schuld aan het licht heeft gebracht?

Zal de Procureur-generaal, net zoals ten aanzien van

strafvervolgingen ter zake van wanbedrijven, persoonlijk een gemotiveerde beslissing van niet-vervolgving mogen nemen, of zal hij integendeel vóór de Kamer van Inbeschuldigingstelling de buitenvervolginstelling van de verdachte moeten vorderen?

Het geldt hier wederom een twistvraag welke, bij ons weten, door de auteurs niet aangeraakt werd en waarover er ons evenmin enige beslissende rechtspraak bekend is.

De rechtspraktijk, die in de loop der laatste decennia in dit rechtsgebied gevolgd werd, was uiteenlopend. Nu eens werd de beslissing van niet-vervolgving door de Procureur-generaal zelf genomen, dan weer werd, op verzoek van het openbaar ministerie, de buitenvervolginstelling door de Kamer van Inbeschuldigingstelling uitgesproken.

Deze laatste procedure lijkt ons nochtans de enige juridische oplossing te zijn en wordt dan ook in de laatste jaren alhier geregeld in acht genomen.

De mogelijkheid bestaat immers (al weze zij zuiver theoretisch) dat, in tegenstrijd met de zienswijze van het openbaar ministerie, de Kamer van Inbeschuldigingstelling zou kunnen oordelen dat er wél voldoende aanwijzingen van schuld bestaan om de verdachte in beschuldiging te stellen en naar het Hof van Assisen te verwijzen, of althans om, na correctionalisering van de misdaad, de zaak naar de Procureur-generaal te verzenden om te handelen als naar recht, overeenkomstig de bepalingen van artikel 479.

Ten einde deze mogelijkheid aan voormeld onderzoeksgerecht niet te ontnemen, is het dan ook geboden dat dit laatste, en dit laatste alléén, zich over een eventuele buitenvervolginstelling, d.i. over het al dan niet bestaan van voldoende bezwaren, zou uitspreken.

Is er in de loop van het gerechtelijk strafonderzoek een aanstelling van burgerlijke partij geweest vóór de onderzoekende magistraat, dan is dit een reden te meer om de evenvermelde procedure toe te passen.

72. Merken wij evenwel op dat, zelfs ter zake van misdaden en ondanks de bepalingen van artikel 480 en 484 van het wetboek van strafvordering, het veelal gebeurt dat er geen gerechtelijk strafonderzoek gevorderd wordt, doch dat de Procureur-generaal er zich toe beperkt, een strafrechtelijk opsporingsonderzoek (de zogenoemde «informatie») in te stellen of door de Procureur des Konings, uit zijn naam, tot dergelijk onderzoek te doen overgaan.

Wanneer hieruit de ongegrondheid van de klacht of aangifte voldoende blijkt, ziet men niet in waarom de Procureur-generaal er niet zou toe gerechtigd zijn, de zaak gewoonweg te seponeren. In zake van misdaden ten laste gelegd van «niet-bevoorrechte» rechts-onderhorigen gebeurt het immers geregeld dat de parketten van eerste aanleg op die manier handelen.

Doet zich echter de noodzakelijkheid voor, de ongegrondheid van de klacht of aangifte, respectievelijk de valsheid van de aangetijgde feiten in rechte vast te leggen, bijvoorbeeld om het instellen van strafvervolgingen tegen de dader van een schriftelijke lasterlijke aangifte mogelijk te maken, dan zal hier wederom, om de zoëven vermelde redenen, de buitenvervolginstelling door de Kamer van Inbeschuldigingstelling moeten uitgesproken worden, daar de Procureur-generaal, ten aanzien van een misdaad, zelf geen beslissing van niet-vervolgving vermag te nemen, zoals hij dit, ten aanzien van een wanbedrijf, wél mag doen.

73. Wie is er bevoegd om, niet alleen wegens een misdaad doch eventueel ook wegens een wanbedrijf, ten laste gelegd van een lagere magistraat of ambte-

naar, in voorkomend geval een bevel tot aanhouding af te leveren, en door welk gerecht zal het bevel tot aanhouding moeten bevestigd en vervolgens gehandhaafd worden?

Ook hierover wordt er in het hoofdstuk van het wetboek van strafvordering, dat ons bezighoudt, geen woord gerept en is de verwijzing naar de andere bepalingen van dit wetboek, door artikelen 484, al. 2 en 502, niet van aard om veel licht op het probleem te werpen noch om een voldoende rechtszekerheid tot stand te brengen. Merken wij overigens op dat de vigerende bepalingen in zake voorlopige hechtenis thans niet meer in het wetboek van strafvordering doch wel in de wet van 20 april 1874 vervat zijn. Het baart dan ook geen verwondering dat hieraangaande de meest uiteenlopende meningen vooropgesteld werden.

74. Volgens een eerste zienswijze, welke in de praktijk meestal, zoniet altijd, gevolgd wordt, dient het bevel tot aanhouding afgeleverd te worden door de magistraat, die door de Eerste Voorzitter van het Hof van beroep aangeduid werd om het ambt van onderzoeksrechter waar te nemen, en zal de bevestiging en vervolgens de handhaving van dit bevel ofwel aan de raadkamer ofwel aan de Kamer van Inbeschuldigingstelling moeten onderworpen worden, al naar gelang de onderzoekende magistraat deel uitmaakt van een rechtbank van eerste aanleg of van het Hof van beroep (55).

75. Andere auteurs opperen de mening dat, in het geval van artikel 484, te weten bij misdaad gepleegd in de uitoefening van het ambt, de Eerste Voorzitter van het Hof van beroep de onderzoekende magistraat is en blijft, zelfs indien hij een andere magistraat aangewezen heeft om de ambtsverrichtingen waar te nemen die gewoonlijk aan de onderzoeksrechter toegekend zijn. Hieruit leiden zij af dat alleen de Eerste Voorzitter de bevoegdheid bezit om het bevel tot aanhouding af te leveren (56) en dat, ondanks een andersluidende rechtspraak (57), dit bevel alsdan niet hoeft bevestigd noch gehandhaafd te worden (58).

Hoe er echter dient gehandeld te worden in geval van misdaad buiten het ambt gepleegd (art. 480) of in geval van wanbedrijf (artikelen 479 en 483), hieraan schijnen deze auteurs geen aandacht geschonken te hebben.

76. Ten slotte werd er voorgehouden dat, zelfs wanneer het bevel tot aanhouding afgeleverd wordt door een magistraat van het Hof van beroep, die het ambt van onderzoeksrechter waarneemt, dit bevel in eerste aanleg onderworpen blijft aan het toezicht van de raadkamer (59).

77. Om het even welk standpunt men moge bijtreden, steeds zal men op onoverkomelijke moeilijkheden stuiten.

Het kan weliswaar logisch en tevens juridisch gerechtvaardigd voorkomen dat het bevel tot aanhouding zou afgeleverd worden door de onderzoekende magistraat en vervolgens bevestigd en gehandhaafd door de raadkamer van de rechtbank waarvan deze magistraat deel uitmaakt, of door de Kamer van Inbeschuldigingstelling, indien de onderzoekende magistraat een lid is van het Hof van beroep. Maar dan is het even logisch en juridisch dat de beslissingen van de raadkamer over de voorlopige hechtenis zouden vatbaar zijn voor hoger beroep, in welke graad de Kamer van Inbeschuldigingstelling uitspraak zal doen, terwijl dit laatste onderzoeksgerecht in eerste en laatste instantie

zal recht doen, telkens het gaat om een bevel tot aanhouding dat afgeleverd werd door een magistraat van het Hof van beroep.

Wij komen zodoende tot de vaststelling dat de verdachte, en ook het openbaar ministerie, in verband met de voorlopige hechtenis, nu eens over twee, dan slechts over één enkele graad van jurisdictie zullen beschikken, en dat deze min of meer beperkte mogelijkheid niet van wettelijk bepaalde omstandigheden, doch uitsluitend van de willekeurige beslissing van een magistraat afhangt, en wél van de aanduiding, door de Eerste Voorzitter, van de onderzoekende magistraat. Of dergelijke eigenaardigheid aan de vereisten van de logica en van de algemene rechtsprincipes beantwoordt, hieraan kan er op zijn minst ernstig getwijfeld worden ⁽⁶⁰⁾.

Evenmin juridisch ware de beslissing, dat de Kamer van Inbeschuldigingstelling *altijd* bevoegd zal zijn om in eerste en laatste aanleg uitspraak te doen over de voorlopige hechtenis.

Dit zou wel stroken met de algemene economie van de wetsbepalingen betreffende het voorrecht van rechtsmacht, waarbij, voor het vonnisrecht, slechts één enkele graad van jurisdictie voorzien wordt. Deze oplossing zou echter indruisen tegen de regel volgens welke de onderzoekende magistraat normaliter verslag moet uitbrengen over de voorlopige hechtenis vóór het onderzoeksgerecht van zijn zetel. Het zou ten andere niet denkbaar zijn, dat een lid van de rechtbank van eerste aanleg in de Kamer van Inbeschuldigingstelling zou komen zetelen om er verslag uit te brengen. In werkelijkheid tast men hier in het duister en werden de moeilijkheden, waarvan wij er enkele komen uit te stippelen, door de rechtspraak tenslotte niet opgelost, omdat, gelukkig genoeg, dergelijke gevallen zich slechts uiterst zelden voordoen en dat, tenminste wat dit rechtsgebied betreft, in die zeldzame gevallen, het gerechtelijk strafonderzoek, in de loop van hetwelk een persoon, die het voorrecht van rechtsmacht genoot, van zijn vrijheid moest beroofd worden, telkens aan een rechter in de rechtbank van eerste aanleg toevertrouwd werd, zodat in feite, op gebied van voorlopige hechtenis, de normale procedure werd gevolgd, zoals deze door de wet van 20 april 1874 geregeld wordt.

78. Het lijkt dus wel, in het licht van de enkele moeilijkheden die wij zoëven opgesomd hebben (en deze opsomming was voorzeker niet exhaustief) dat er hier moeilijk kan gewag gemaakt worden van een «volledig» en «gedetailleerd» stelsel, zoals in de «Pandectes belges» vermeld wordt.

79. De besproken bepalingen van het Wetboek van Strafvordering brengen geen wijzigingen aan de vigerende regelen betreffende de bevoegdheid *ratione loci*.

Zal dus in principe, plaatselijk bevoegd zijn het Hof van beroep in wiens rechtsgebied de feiten gepleegd werden of binnen welks omschrijving de verdachte zijn woonplaats heeft of aangetroffen wordt ⁽⁶¹⁾.

Niettemin is het in ons land een vaststaand gebruik, dat de Procureur-generaal, die kennis krijgt van de feiten, de zaak desgevallend tot beschikking overmaakt aan zijn ambtgenoot die bevoegd is ter plaatse waar de verdachte zijn ambt uitoefent. Voor de plaatselijke bevoegdheid is zodoende het «forum domicilii» steeds determinerend ⁽⁶²⁾.

In de praktijk maken de verbalisanten dus hun proces-verbaal over aan de procureur des Konings van hun arrondissement, die, op zijn beurt, de stukken toestuurde aan de Procureur-generaal.

Indien de verdachte zijn ambt uitoefent in het rechtsgebied van een ander Hof van beroep, maakt deze laatste magistraat het dossier over aan zijn collega bij dat Hof, die verder de publieke vordering uitoefent, tot een strafrechtelijk opsporingsonderzoek overgaat of een gerechtelijk strafonderzoek vordert, en uiteindelijk beslist of er aanleiding toe bestaat, de verdachte vóór de eerste Kamer van het Hof te laten dagvaarden of zijn inbeschuldigingstelling te vorderen.

2°) Hogere magistraten en ambtenaren :

80. Ondanks de in de wetgeving voorkomende onnauwkeurigheden en leemten, waarvan wij zoëven de meest kenschetsende hebben onderzocht, mogen wij niettemin besluiten dat, ten aanzien van de lagere magistraten en ambtenaren, al de gevallen voorzien werden waarin, mits inachtneming van uitzonderlijke pleegvormen, de noodwendigheid tot het instellen van strafvervolgingen zich kan voordoen, te weten : wanbedrijf in de uitoefening van het ambt of buiten het ambt gepleegd (artikelen 479 en 483 van het Wetboek van Strafvordering), misdaad in de uitoefening van het ambt of buiten het ambt gepleegd (artikelen 480 en 484 van het zelfde Wetboek).

81. Wat wordt er door de wet bepaald ten aanzien van de hogere magistraten en ambtenaren ?

Merken wij vooreerst op dat alle wetsbepalingen die, in zake voorrecht van rechtsmacht, de leden van de Hoven van beroep betreffen, insgelijks toepasselijk zijn op de Eerste-Voorzitter van het Militair Gerechtshof en de magistraten van het Auditoraat-generaal ⁽⁶³⁾, alsmede op de leden van de Raad van State en van het Auditoraat bij deze Raad ⁽⁶⁴⁾.

Artikelen 481 en 482 van het Wetboek van Strafvordering voorzien het geval, waar een lid van een Hof van beroep of een magistraat van het openbaar ministerie bij dat Hof ervan beschuldigd wordt *buiten zijn ambt* een *wanbedrijf* of een *misdad* gepleegd te hebben.

Artikelen 485 en volgende handelen over *misdaden*, in de uitoefening van het ambt gepleegd en ten laste gelegd, «hetzij aan een gehele rechtbank van koophandel, correctionele rechtbank of rechtbank van eerste aanleg, hetzij individueel aan een of meer leden van de hoven van beroep en aan de procureurs-generaal en substituten bij die hoven.»

Eindelijk bepaalt artikel 10 van de wet van 20 april 1810 dat wanneer leden van het Hof van Cassatie of van een Hof van beroep, alsmede bepaalde hogere ambtenaren, van een *wanbedrijf* verdacht worden (en hier wordt er geen onderscheid gemaakt tussen feiten buiten of in de uitoefening van het ambt gepleegd), de Hoven van beroep hiervan kennis zullen nemen op de wijze voorgeschreven door artikel 479 van het Wetboek van Strafvordering.

82. Wij komen aldus tot de vaststelling dat er in deze onderscheidene wetteksten geen gewag wordt gemaakt van *wanbedrijven* ten laste gelegd aan een gehele rechtbank van koophandel, correctionele rechtbank of rechtbank van eerste aanleg, evenmin als van *misdaden*, buiten of in de uitoefening van het ambt gepleegd door leden van het Hof van Cassatie of hogere ambtenaren zoals deze opgesomd in de wet van 1810.

83. Naar ons weten wordt eerstvermeld geval, te weten dit waar een wanbedrijf ten laste gelegd wordt aan een gehele rechtbank, in de rechtsleer nergens

besproken en is er ons hierover evenmin enige rechtspraak bekend.

In het ontwerp van hervorming van titel IV, boek III van het Wetboek van Strafvordering, waarover de hr. Thonissen destijds in 1884 verslag uitbracht, wordt dit punt niet behandeld; wat meer is, de eventualiteit voorzien bij artikel 485, d.i. deze van een misdaad aan een gehele rechtbank ten laste gelegd, komt in dat wetsontwerp niet meer voor.

In aanwezigheid van het stilzwijgen van de wet en er rekening mede houdend dat analogische interpretaties in strafzaken niet toegelaten zijn, lijkt ons de oplossing te moeten gezocht worden in de toepassing van artikel 483: indien een wanbedrijf een gehele rechtbank ten laste gelegd wordt, zal er tegenover al de leden van deze rechtbank, elk individueel genomen, moeten gehandeld worden overeenkomstig de voorschriften van laatstvermelde wetsbepaling: het geldt hier immers een wanbedrijf, door consulaire of andere magistraten in de uitoefening van hun ambt gepleegd.

84. Wat de leden van de Hoven van beroep en van de parketten-generaal bij die Hoven betreft, voorziet het Wetboek van Strafvordering enkel het geval waar deze magistraten een wanbedrijf buiten hun ambt zouden gepleegd hebben (artikel 481). Het gewaagt niet van wanbedrijven in de uitoefening van hun ambt aan zelfde magistraten ten laste gelegd.

Hier echter leren de auteurs en de rechtspraak dat, in deze laatste hypothese, a fortiori toepassing dient te worden gemaakt van de procedure voorzien bij artikelen 481 en 482 (65). Men mag er aan toevoegen dat deze hypothese ten andere door de wetgever wel uitdrukkelijk voorzien werd, zoniet in het Wetboek van Strafvordering, dan toch door artikel 10 der wet van 20 april 1810 dat, benevens de leden van het Hof van Cassatie en bepaalde hogere ambtenaren, ook de magistraten van de Hoven van beroep vernoemt en geen onderscheid maakt tussen de wanbedrijven buiten of in de uitoefening van het ambt gepleegd.

Weliswaar verwijst deze wetsbepaling uitsluitend naar artikel 479 van het Wetboek van Strafvordering, dat enkel het geval beoogt, waar het wanbedrijf buiten het ambt gepleegd werd. Maar er wordt algemeen aangenomen dat het hier een vergetelheid van de wetgever betreft en dat de tekst hadde moeten bepalen, dat er zou gehandeld worden volgens de wijze voorgeschreven door artikelen 479 en volgende van het Wetboek van Strafvordering (66).

85. Op grond van dezelfde interpretatie wordt er vervolgens beslist dat wanbedrijven, zowel in als buiten de uitoefening van het ambt gepleegd door de magistraten van het Hof van Cassatie of door de hogere ambtenaren in de wet van 1810 bedoeld, vervolgd en beoordeeld zullen worden overeenkomstig de bepalingen van artikelen 481 en 482 van het Wetboek van Strafvordering, hetgeen dan tot gevolg heeft, dat deze magistraten of ambtenaren uiteindelijk voor een Hof van beroep zullen verschijnen, dat in eerste en laatste aanleg uitspraak zal doen.

86. Ten aanzien van de leden van het Opperste Gerechtshof schept dit voorzeker een eigenaardige toestand, die geenszins overeenstemt met de algemene strekking en doeleinden van de wetgeving in zake voorrecht van rechtsmacht.

Bij de instelling en inrichting van een uitzonderlijke rechtspleging en bevoegdheid ten bate van de leden van de rechterlijke orde, heeft de wetgever immers — wij hebben er reeds op gewezen — hoofdzakelijk voor

ogen gehad te vermijden dat deze rechtsonderhorigen zich zouden moeten verantwoorden vóór magistraten die, in de rechterlijke hiërarchie, hun minderen of zelfs hun gelijken zijn, dit om te beletten dat zij, al ware het zelfs maar met een schijn van partijdigheid zouden berechtigd worden.

In dit geval echter zien wij dat magistraten die tot de hoogste rechterlijke instantie behoren, vóór ambtgenoten dienen te verschijnen, die in de hiërarchie hun minderen zijn.

Van hun kant, zullen de leden van de Hoven van beroep, ter zake van wanbedrijven, zoniet door het Hof waartoe zij behoren dan toch door het Hof van beroep van een ander rechtsgebied, dus door hun gelijken, beoordeeld worden, hetgeen evenmin strookt met de algemene economie van de besproken wetgeving.

Daarom ook voorzag het reeds hoger vermeld wetsontwerp, waarover door de hr. Thonissen verslag uitgebracht werd, dat het Hof van Cassatie zou te kennen hebben van de wanbedrijven gepleegd door de magistraten van dit Hof en van de Hoven van beroep (67).

Hoe onlogisch en abnormaal ook de uitzonderlijke bevoegdheid van de Hoven van beroep ten aanzien van de magistraten van het Hof van Cassatie in zake wanbedrijven kan voorkomen, toch wordt zij op onduidelijke wijze door een wettekst vastgelegd (68).

87. Anders gaat het er aan toe wanneer, aan diezelfde magistraten, mede aan de hogere ambtenaren bedoeld bij de wet van 1810, een *misdaad*, hetzij buiten, hetzij in de uitoefening van hun ambt, ten laste gelegd wordt.

Betreffende de bevoegdheid van het vonnisgerecht is er geen betwisting: artikel 18 der wet van 20 april 1810 bepaalt dat de kennis der feiten, die een criminele straf meebrengen, en waarvan de in artikel 10 opgesomde personen beschuldigd worden, toegekend wordt aan het Hof van Assisen van de plaats waar het Hof van beroep zetelt. Ten andere, in zake misdaden is het Hof van Assisen steeds bevoegd ten opzichte van *alle* personen die het voorrecht van rechtsmacht genieten. Wij hebben reeds aangestipt dat de waarborg, die in dergelijk geval voor de leden van de rechterlijke orde ingesteld werd, alsdan niet bevat is in een uitzonderlijke bevoegdheid van een ander vonnisgerecht, dan datgene voorzien door het gemeen recht, doch wel in het hoger gerecht, dat tot het gerechtelijk strafonderzoek moet overgaan, en in de uitzonderlijke vormen van rechtspleging, waarin dit strafonderzoek zal verlopen. En het is op dit gebied dat wij opnieuw vóór moeilijke ja zelfs onoverkomelijke problemen komen te staan.

Er bestaat inderdaad geen enkele tekst die de te volgen procedure regelt in geval van misdaad, door een lid van het Hof van Cassatie, hetzij buiten, hetzij in de uitoefening van zijn ambt gepleegd.

In tegenstelling met artikel 10, dat, in zake wanbedrijven, naar artikel 479 van het Wetboek van Strafvordering verwijst (en wij hebben vastgesteld dat men hierdoor artikelen 479 en volgende moet verstaan), houdt artikel 18 van de wet van 20 april 1810 geen enkele verwijzing in naar de artikelen 481, 482, 485 en volgende van het wetboek.

88. Bij afwezigheid van om het even welke wettelijke voorschriften desaangaande, hebben sommige auteurs de mening vooropgezet dat, ten aanzien van de magistraten van het Hof van Cassatie, de regels van het gemeen recht moeten toegepast worden (69), het-

geen er op neerkomt aan deze magistraten het voorrecht van rechtsmacht en de waarborgen, waarvan zij ter zake van wanbedrijven genieten, te ontzeggen wanneer hun een misdaad ten laste gelegd wordt.

De al te onbillijke gevolgen van dergelijke opvatting inziende, drukken andere auteurs daarentegen de zienswijze uit dat het betaamt, aan de leden van het Opperste Gerechtshof, dezelfde waarborgen toe te kennen als aan de magistraten van de Hoven van beroep ⁽⁷⁰⁾.

Voorwaar komt dit laatste standpunt beter overeen met de eisen van de billijkheid en met de algemene bedoelingen van de wetgever in zake voorrecht van rechtsmacht; weliswaar moeten de strafwetten naar hun geest en in overeenstemming met het gezond verstand en de logica geïnterpreteerd worden. Maar is laatstvermelde opvatting daarom juridisch verantwoord?

Kan men overgaan tot de interpretatie van iets dat niet bestaat? Dit zijn vragen welke door de hr. Procureur-generaal J. Constant gesteld worden ⁽⁷¹⁾, en deze auteur komt tot het besluit dat het aan de wetgever behoort, de desbetreffende leemte in de wetgeving aan te vullen, hetgeen overigens in 1884 reeds voorgesteld werd ⁽⁷²⁾, evenwel zonder praktisch gevolg.

89. Voormelde belangrijke leemte en twistvraag ten aanzien van de magistraten van het Hof van Cassatie en van de hogere ambtenaren, bedoeld door de wet van 1810, buiten beschouwing gelaten, is de bevoegdheid ratione materiae van het vonnisgerecht dezelfde voor de zogenaamde hogere als voor de lagere magistraten: wanbedrijven of gecorrectionaliseerde misdaden worden beoordeeld door de eerste Kamer van het Hof van beroep, terwijl de «bevoorrechte persoon», die van een misdaad beschuldigd wordt, vóór het Hof van Assisen zal verschijnen.

90. Voor het gerechtelijk strafonderzoek echter, verschildt de procedure naar gelang de feiten buiten of in de uitoefening van het ambt gepleegd werden, in zover tenminste deze feiten als misdaden gekenmerkt zijn.

Wij hebben inderdaad zoëven gezien dat, op grond van de gecombineerde artikelen 481 en 482 van het Wetboek van Strafvordering en 10 van de wet van 20 april 1810, de wanbedrijven op dezelfde wijze dienen vervolgd te worden, om het even of zij buiten of in de uitoefening van het ambt gepleegd werden.

a) Aldus wordt, in elk geval ter zake van wanbedrijven en, ter zake van misdaden, wanneer deze buiten het ambt gepleegd werden, de rechtspleging geregeld als volgt:

Artikel 481 bepaalt dat «de officier, die de aangiften of de klachten ontvangen heeft, gehouden is er dadelijk afschriften van te zenden aan de Minister van Justitie, zonder enige vertraging van het onderzoek, dat voortgezet wordt zoals vroeger geregeld» ⁽⁷³⁾, terwijl er in artikel 482 voorgescreven wordt dat «de Minister van Justitie de stukken overmaakt aan het Hof van Cassatie ⁽⁷⁴⁾ dat, indien daartoe aanleiding bestaat, de zaak verwijst, hetzij naar een correctionele rechtbank, hetzij naar een onderzoeksrechter, de ene zowel als de andere aan te duiden buiten het gebied van het Hof waartoe het aangeklaagde lid behoort.

Geldt het de inbeschuldigingstelling uit te spreken, dan geschiedt de verwijzing naar een ander Hof van beroep.

91. De klachten, aangiften en andere stukken van het aanvankelijk opsporingsonderzoek, dienen dus,

langs de Minister van Justitie om, aan het Hof van Cassatie overgemaakt te worden.

Ofschoon het niet als vonnisgerecht fungeert, neemt het opperste gerechtshof, ondanks de bepalingen van artikel 95 der grondwet, niettemin kennis van de grond van de zaak, in die zin dat het terzelfdertijd over de gepastheid, de wettelijkheid en de gegrondheid van de strafvervolgving oordeelt ⁽⁷⁵⁾.

Het Hof van Cassatie kan oordelen dat er geen aanleiding is tot strafvervolgingen ⁽⁷⁶⁾: in dat geval verleent het een arrest, dat geldt als een beschikking van buitenvervolginstelling. Indien ditzelfde Hof integendeel de mening is toegedaan dat er voldoende bezwaren gerezen zijn en dat het feit als wanbedrijf gekenmerkt is, verwijst het de verdachte, niet naar de correctionele rechtbank, zoals bepaald door artikel 482, doch wél naar het bevoegde Hof van beroep, overeenkomstig artikel 10 der wet van 20 april 1810 ⁽⁷⁷⁾.

Betreft het echter een misdaad, dan wordt de zaak naar de Kamer van Inbeschuldigingstelling van het bevoegde Hof van beroep verwezen, vóór dewelke de normale procedure van verwijzing naar het Hof van Assisen zal geschieden ⁽⁷⁸⁾.

92. Vanzelfsprekend heeft de wetgever van 1801 het correctionaliseren van een misdaad, door aanneming van verzachtende omstandigheden, niet voorzien, vermits deze mogelijkheid alsdan niet bestond. Evenmin wordt dit punt door de onderscheidene auteurs aangehaald in hun commentaren over de toepassing van artikel 482. Op grond van artikel 502, dat naar het gemeen recht verwijst voor alle rechtsplegingen die niet in strijd zijn met de in het besproken hoofdstuk voorgescreven pleegvormen, menen wij te mogen voorhouden dat, voor het correctionaliseren van een misdaad, mits aanneming van een grond van verschoning of van verzachtende omstandigheden, niet het Hof van Cassatie doch wel de Kamer van Inbeschuldigingstelling zal bevoegd zijn, evenals dit het geval is voor een misdaad ten laste gelegd van lagere magistraten.

93. Eindelijk voorziet artikel 482 nog de eventualiteit, waar het nodig mocht blijken tot een gerechtelijk strafonderzoek over te gaan. Het bepaalt dat het Hof van Cassatie de zaak alsdan naar een onderzoeksrechter verwijst.

Aangenomen wordt dat men hier door «onderzoeksrechter» de «onderzoekende magistraat» moet verstaan en dat deze laatste, in principe, de Eerste-Voorzitter van het Hof van beroep is, die evenwel het recht heeft zijn machten verder over te dragen ⁽⁷⁹⁾ ⁽⁸⁰⁾ ⁽⁸¹⁾.

94. Hoe zal er verder moeten gehandeld worden nadat het gerechtelijk strafonderzoek, dat door het Hof van Cassatie bevolen werd, beëindigd is? Desaangaande is er in de wettekst niets te vinden en de meeste auteurs spreken zich over dit punt niet uit ⁽⁸²⁾.

Het komt ons voor dat, wanneer het oordeelt dat een gerechtelijk strafonderzoek zich opdringt en het dienvolgens de zaak verwijst naar «de onderzoeksrechter», laat staan naar de Eerste-Voorzitter van het Hof van beroep, die ertoe bevoegd is tot dat onderzoek over te gaan of te doen overgaan, het Hof van Cassatie hierdoor geenszins van de zaak ontlast is.

Wij hebben immers gezien dat het Opperste Gerechtshof terzelfdertijd oordeelt over de gepastheid, de wettelijkheid en de gegrondheid van de strafvervolgving en dat het van meetaf aan kan beslissen dat er geen aanleiding is tot strafvervolgingen.

De bedoeling van de wetgever is geweest, aan het

Hof van Cassatie een eerste juridictie toe te vertrouwen, welke het op plechtige wijze en in het voordeel van de openbare orde en van de verdachten zal uitoefenen (83).

Indien het Hof een gerechtelijk strafonderzoek beveelt, betekent dit dat het hem, in de staat waarin de zaak zich bevindt, niet mogelijk is zich met de nodige kennis van zaken over die gepastheid, wettelijkheid of gegrondheid uit te spreken.

Het blijkt dan ook volledig gerechtvaardigd te beslissen dat, na beëindiging van het gerechtelijk strafonderzoek, het dossier teruggaat naar het Hof van Cassatie, dat dit onderzoek bevolen heeft en dat alsdan, ditmaal met volledige kennis van zaken, zal kunnen oordelen welk gevolg aan de zaak moet gegeven worden: buitenvervolginstelling, verwijzing van de verdachte, wegens wanbedrijf, naar de eerste Kamer van het Hof van beroep, of, wegens misdaad, naar de Kamer van Inbeschuldigingstelling, met het oog op het correctionaliseren van de hem ten laste gelegde misdaad.

95. b) Er blijft ons tenslotte een woord te zeggen over het geval, waar een «misdad die in de uitoefening van het ambt gepleegd werd, ten laste gelegd wordt hetzij aan een gehele rechtbank van koophandel, correctionele rechtbank of rechtbank van eerste aanleg, hetzij individueel aan een of meer leden van de hoven van beroep en aan de procureurs-generaal en substituten bij die hoven» (artikel 485).

Wij hebben reeds onderstreept dat, in tegenstelling met het laconisme, de onvolledigheid, jazelfs de onnauwkeurigheid van de vorige wetsbepalingen, de artikelen 485 en volgende van het Wetboek van Strafvordering deze eventualiteit, die zich in de praktijk weinig of nooit voordoet, tamelijk breedvoerig behandelen en de te volgen procedure op vrij volledige wijze tot in de bijzonderheden toe vastleggen. Dit laat ons dan tenminste toe, vlugger over deze pleegvormen heen te stappen en van de welwillende aandacht van onze toehoorders niet langer misbruik te maken.

96. In grote trekken, is de rechtspleging de volgende: het gerechtelijk strafonderzoek wordt gedaan door het Hof van Cassatie zelf, dat op drie verschillende wijzen kan gevat worden; ofwel wordt de misdaad aangegeven bij de Minister van Justitie, die, zo daartoe aanleiding bestaat, aan de Procureur-generaal bij het Hof van Cassatie bevel geeft om ze op de aangifte te vervolgen; ofwel kan de misdaad ook rechtstreeks bij het Hof van Cassatie aangegeven worden door de personen die beweren benadeeld te zijn, maar dan alléén wanneer deze personen aanvragen om een verhaal op de rechtbank of op de rechter in te stellen, of wanneer de aangifte zich incidenteel voordoet in een zaak die vóór het Hof van Cassatie aanhangig is; tenslotte kan het Hof van Cassatie van ambtswege gevat zijn, indien het een misdaad betreft die incidenteel ontdekt wordt in een zaak die vóór dit Hof aanhangig is.

97. Artikel 486 bepaalt dat de Minister van Justitie bevel geeft om te vervolgen, «zo daartoe aanleiding bestaat». Wanneer bij hem aangifte wordt gedaan van een misdaad, is hij er dus niet noodzakelijk toe gehouden, de zaak aan het Hof van Cassatie over te maken; hij zal dit slechts doen, desgevallend na aanvullende inlichtingen ingewonnen te hebben, wanneer er daartoe voldoende aanwijzingen voorhanden zijn (84).

98. Daarentegen wordt er aangenomen dat de Pro-

cureur-generaal bij het Hof van Cassatie er steeds toe gehouden is de zaak vóór dit Hof te brengen. Indien hij in de stukken, hem door de Minister van Justitie overgemaakt of door de partijen overgelegd, niet al de inlichtingen vindt die hij nodig oordeelt, wordt op zijn vordering, door de Eerste-Voorzitter van dit Hof, een van de leden aangewezen voor het verhoor van de getuigen en voor alle verdere daden van onderzoek die zouden te verrichten zijn in de stad waar het Hof van Cassatie zetelt (artikel 487).

99. Voor de getuigenverhoren en andere onderzoeksdaden, welke buiten deze stad dienen te geschieden, worden door de Eerste-Voorzitter de nodige opdrachten gegeven aan een door hem aangeduide onderzoeksrechter (art. 488).

100. In tegenstelling met hetgeen wij voorheen gezien hebben in de andere gevallen, heeft de wetgever van 1808 hier uitdrukkelijk bepaald dat het bevel tot aanhouding desgevallend door de Eerste-Voorzitter van het Hof van Cassatie zal verleend worden; dit bevel wijst het huis van arrest aan, waar de beklaagde moet ondergebracht worden (artikel 490).

101. Over het verder verloop van de voorlopige hechtenis wordt er natuurlijk niets bepaald, tenzij, in artikel 492, overeenkomstig hetwelk de invrijheidstelling van de beklaagde door het Hof bevolen wordt indien het de aangifte verwerpt. Het Wetboek van Strafvordering van 1808 kende immers niet de bevestiging van het bevel tot aanhouding noch zijn maandelijks handhaving door een onderzoeksgerecht.

Bij ontstentenis van enige rechtspraak hierover en in aanwezigheid van het stilzwijgen van de auteurs, menen wij dat er, mutatis mutandis, toepassing dient gemaakt te worden van de wet van 20 april 1874, in deze zin dat er over bevestiging en handhaving van het bevel tot aanhouding uitspraak zal gedaan worden door het Hof van Cassatie zelf, en wel door de tweede Kamer.

Deze Kamer fungeert immers als raadkamer, vermits het vóór haar is dat, na beëindiging van het onderzoek, de Procureur-generaal, aan wie de stukken door de Eerste-Voorzitter medegedeeld worden, zijn vorderingen zal nemen (art. 491).

102. Deze Kamer kan de aangifte verwerpen, m.a.w. de buitenvervolginstelling uitspreken. Maar indien zij de telastlegging aanneemt, dus van oordeel is dat er voldoende bezwaren gerezen zijn ten opzichte van feiten die als misdaden gekenmerkt zijn, dan verwijst ze de aangeklagde rechtbank of magistraten naar de burgerlijke, d.i. de eerste Kamer, die over de inbeschuldigingstelling uitspraak moet doen (rt. 492).

103. Waar de tweede Kamer dienst doet als raadkamer vervult de eerste Kamer de functies van Kamer van inbeschuldigingstelling, zodat men mag zeggen dat, zoals in het gemeen recht, het stelsel van de twee graden van jurisdictie voor het onderzoeksgerecht behouden werd.

104. De zoëven geschetste pleegvormen worden toegepast in geval van rechtstreekse aangifte bij het Hof van Cassatie, hetzij door de Minister van Justitie, hetzij door de personen die beweren benadeeld te zijn en tevens aanvragen om een verhaal op de rechtbank of op de rechter in te stellen.

Zij verschillende echter wanneer het Hof van Cas-

satie door een incidentele aangifte gevat wordt of van ambtswege beslist dat er zal onderzocht worden over een misdaad, die, bij de behandeling van een vóór dit Hof hangende zaak, ontdekt wordt ten laste van een rechtbank of magistraat beoogd bij artikel 485.

Artikel 493 bepaalt dat «de aangifte, die zich incidenteel voordoet in een zaak, welke vóór het Hof van Cassatie aanhangig is, gebracht wordt vóór de afdeling die van de zaak kennis heeft; en wordt ze aangenomen, dan wordt ze van de criminele afdeling, of van die voor de rekwisten, naar de burgerlijke afdeling verwezen, en van de burgerlijke afdeling naar die voor de rekwisten».

Deze tekst kan onmogelijk letterlijk toegepast worden, vermits, in België, de afdeling voor de rekwisten niet bestaat. Hieruit volgt dat de aangifte van meetaf aan vóór de tweede Kamer zal moeten gebracht worden (85).

De aldus gevatte Kamer kan de aangifte verwerpen: hiermede is de rechtspleging dan beëindigd. Wordt echter de aangifte aangenomen, dan zal de andere Kamer over de inbeschuldigingstelling moeten uitspreken.

De verwijzing geschiedt op dezelfde wijze wanneer het Hof van Cassatie ze van ambtswege beveelt (art. 494). Wanneer die verwijzing van ambtswege door de verenigde Kamers mocht gebeuren, wordt zij gedaan naar de burgerlijke Kamer (art. 495).

Wat het gerechtelijk strafonderzoek betreft, is het de voorzitter van de Kamer, naar dewelke de zaak verwezen wordt, die als onderzoeksrechter zal optreden (art. 496), met dien verstande dat hij de onderscheidene onderzoekstaken, en wél het verhoor van de getuigen en de ondervraging van de beklaagden, aan een ander onderzoeksrechter kan opdragen (art. 497).

Hij ook is het, die desgevallend het bevel tot aanhouding verleent (art. 498). Ten slotte is het diezelfde Kamer welke, na beëindiging van het onderzoek, in niet-openbare terechtzitting en bij onpaar getal van haar leden, over de inbeschuldigingstelling beraadslaagt (art. 499). Bij gewone meerderheid beslist zij of deze inbeschuldigingstelling al dan niet moet uitgesproken worden en, in bevestigend geval wordt, benevens het uitvaardigen van een beschikking tot bijlijfneming, door hetzelfde arrest het Hof van Assisen aangeduid, vóór hetwelk de beschuldigten zullen verschijnen (art. 500).

* * *

105. Bij deze enkele beschouwingen in verband met het zogenaamd voorrecht van rechtsmacht — ik heb er reeds de nadruk op gelegd —, was mijn opzet geen-zins een grondige en volledige studie aan dit onderwerp te wijden. Ik heb me enkel voorgenomen, een algemeen overzicht te geven van de uitzonderlijke rechtsplegingen en bevoegdheden, welke door de wetgever van 1808 en 1810 ingesteld werden ter zake van misdaden en wanbedrijven, aan leden van de rechterlijke orde ten laste gelegd; te dezer gelegenheid heb ik, in het bijzonder, willen aantonen, door het belichten van haar bijzonderste leemten, hoe onvolledig en onnauwkeurig deze meer dan anderhalve eeuw oude wetgeving is en, bij wijze van gevolgtrekking, welk nut het zou hebben dat dit onderwerp, langs wetgevende weg, op systematische en volledige wijze aan een nieuwe regeling zou onderworpen worden.

106. Dergelijke hervorming werd reeds, in het laatste vierde van de vorige eeuw, in het kader van een algemene herziening van het strafproces, gepland (86).

Zoals hun voorgangers van 1808, lieten haar ontwerpers zich door dezelfde redenen van algemeen belang leiden; aan de bevoegdheid van het Hof van Assisen inzake misdaden, alsmede pers- en politieke wanbedrijven, brachten zij geen wijzigingen; evenmin onttrokken zij de overtredingen, waarop enkel politie-straffen staan, aan het regime van het gemeen recht.

107. De voornaamste hervormingen, door het ontwerp voorgesteld, waren de volgende:

— Aan de Hoven van beroep werd de bevoegdheid toegekend om, in eerste en laatste aanleg, kennis te nemen van en te oordelen over de wanbedrijven gepleegd door de vrederechters, de rechters in de rechtbanken van eerste aanleg, en de officieren van het openbaar ministerie bij deze laatste rechtbanken, zonder een onderscheid te maken tussen de feiten buiten of in de uitoefening van het ambt gepleegd; dezelfde bevoegdheid werd voorzien ten opzichte van de rechters en plaatsvervangende rechters in de rechtbanken van koophandel, evenals van de plaatsvervangende rechters in de vredegerechten en rechtbanken van eerste aanleg, alsmede ten opzichte van de ambtenaren van het openbaar ministerie bij de politierechtbanken en de officieren van gerechtelijke politie, hulpofficieren van de procureur des Konings, doch enkel in zover het feiten betreft, welke in de uitoefening van het ambt gepleegd werden.

De nieuwigheid bestond dus hierin, dat de plaatsvervangende magistraten uitdrukkelijk vernoemd werden in het wetsontwerp, dat echter voor hen, in tegenstrijd met de tot dan toe vigerende rechtspraak, slechts een uitzonderlijke bevoegdheid voorzag in zover zij de ten laste gelegde feiten in de waarneming van hun rechterlijk ambt zouden gepleegd hebben. Aan de andere kant werd geen enkel voorrecht van rechtsmacht meer voorzien voor de officieren van gerechtelijke politie met beperkte bevoegdheid, zoals veldwachters, boswachters, jachtwachters, enz.

— Wat daarentegen de wanbedrijven betreft, ten laste gelegd aan magistraten van het Hof van Cassatie of van een Hof van beroep, voorzag het wetsontwerp de uitzonderlijke bevoegdheid van het Hof van Cassatie, wederom zonder onderscheid tussen feiten buiten of in de uitoefening van het ambt gepleegd. Er werd bepaald dat het Hoogste Gerechtshof met venigde Kamers zou zetelen, indien de verdachte tot dit Hof behoorde, terwijl de leden van de Hoven van beroep vóór de eerste Kamer zouden verschijnen.

— De uitoefening van de publieke vordering werd respectievelijk toevertrouwd aan de Procureur-generaal bij het Hof van Cassatie, voor de hogere magistraten, en aan de Procureur-generaal bij het Hof van beroep, voor de andere «bevoorrechte» personen.

— Het wetsontwerp voorzag uitdrukkelijk de mogelijkheid van een gerechtelijk strafonderzoek, niet alleen in geval van misdaad of van politiek en persdelict, doch tevens betreffende eenvoudige wanbedrijven, en bepaalde dat de functies, welke gewoonlijk aan de onderzoeksrechter en aan de procureur des Konings toebedeeld zijn, alsdan zouden uitgeoefend worden, naar gelang het geval, door de eerste voorzitter van en de procureur-generaal bij het Hof van beroep of het Hof van Cassatie, of door de door hen daartoe bijzonder aangeduide magistraten. De aflevering van een bevel tot medebrenging of tot aanhouding werd uitdrukkelijk voorbehouden aan de eerste-voorzitter.

— Na beëindiging van het gerechtelijk strafonderzoek, moest de zaak, zelfs wanneer het slechts wanbedrijven betrof, aan het onderzoeksgerecht onderworpen worden, tot regeling van de rechtspleging, en wel, volgens het hoger gemaakt onderscheid, aan de Kamer van Inbeschuldigingstelling of aan de tweede Kamer van het Hof van Cassatie.

— Het wetsontwerp regelde ten slotte uitdrukkelijk enkele problemen, overeenkomstig de oplossing welke de rechtspraak er voorheen reeds aan gegeven had: bevoegdheid van het « uitzonderlijk » vonnisgerecht, op grond van de connexiteit, ten opzichte van alle personen die aan het misdrijf deelgenomen hebben, zelfs wanneer zij geen rechterlijke functies uitoefenen; toepasselijkheid van de hogerbepaalde regelen op de « bevoorrechte » magistraten en ambtenaren, zelfs wanneer zij, na het plegen van het misdrijf, doch vóór of gedurende de strafvervolgelingen, benoemd of uit hun ambt ontzet of ontslagen werden.

— Over de hogere ambtenaren, vernoemd in artikel 10 van de wet van 20 april 1810, werd in het wetsontwerp niet meer gesproken.

Dit alles bleef evenwel bij een ontwerp en de beoogde hervorming, zoals zovele andere, is nooit in het domein van de concrete verwezenlijkingen getreden.

108. Het weze ons toegelaten, bij wijze van besluit, de hoop en de wens uit te drukken dat, in het kader van de thans voorbereide algehele hervorming van onze strafrechtspleging, dit bijzonder hoofdstuk betreffende de misdrijven aan de leden van de rechterlijke orde ten laste gelegd, in tegenstelling met de thans vigerende teksten, die bijna honderd zestig jaar oud zijn en op gebied van volledigheid en nauwkeurigheid veel te wensen overlaten, uiteindelijk als een cohaerent en vereenvoudigd geheel, op ondubbelzinnige en klare wijze zal mogen opgebouwd worden.

(41) a) Over het begrip « misdrijf gepleegd in de uitoefening van het ambt », en over de toepassingsgevallen op de officieren van gerechtelijke politie, inzonderheid deze met beperkte bevoegdheid, raadplege men o.a.: *J. Constant*, op. et loc. cit., nrs. 105 tot 193, en de talrijke door hem aangehaalde rechtspraak en rechtsleer; *Descamps*, Fonctions du Ministère Public, uitg. 1890, nr. 471 tot 481; *Braas*, op. cit., nr. 1202, 5°; *Rép. prat. Dr. b.*, v° Procédure pénale, nrs. 317-319; *Beltjens*, op. cit., sub. art. 483, nrs. 12 en vlg., inzonderheid nr. 34; *Faustin-Hélie*, op. cit., nr. 4080; *Dalloz*, *Rép. prat.*, V° Mise en jugement des fonctionnaires publics », nrs. 34 en volgende.

b) Om, bij wijze van voorbeeld, aan te tonen tot welke spitsvondigheden de vraag of een misdrijf al dan niet in de uitoefening van het ambt gepleegd werd, kan leiden, stippen wij aan dat een beëdigde jachtwachter, die, vanuit zijn jachtgebied, op een wildstroker vuurt, die zich buiten dat gebied bevindt, geacht wordt het wanbedrijf van opzettelijk toebrengen van verwondingen op zijn jachtgebied en dus in de uitoefening van zijn ambt gepleegd te hebben (Cass. 3 september 1941 - Pas. 1941, I, 330), terwijl de jachtwachter die, in dezelfde omstandigheden, op een stuk wild schiet, en dit al dan niet treft, moet beschouwd worden als hebbende het jachtdelict gepleegd buiten zijn jachtgebied en dus, noodzakelijkerwijze, buiten de uitoefening van zijn ambt (Cass. 28 oktober 1929, Pas. 1930, I, 12, 3°; *Luik*, 25 april 1963, J.T. 1963, blz. 385; *Les Nouvelles: La Chasse* (O. Leschevin), nrs. 147, 148, 151, 479, en aangehaalde rechtspraak). In het eerste geval zal hij vóór de eerste Kamer van het Hof van beroep moeten vervolgd worden, terwijl, in het tweede geval, de correctionele rechtbank bevoegd zal zijn.

(42) zie o.m. *Edmond Fabre*: « Les privilèges de la juridiction des articles 479 et suivants du Code d'Instruction criminelle », blz. 48. (Toulouse, 1935).

(43) zie *M. Thonissen*: *Travaux préparatoires du Code de procédure pénale*, t. II, blz. 293 en volgende.

(44) Men denke b.v. aan het wanbedrijf van onderhoud van bijzit, overspel of medeplichtigheid aan overspel, waar het wettelijk bewijs van de feiten omzeggens uitsluitend zal kunnen gevonden worden in een vaststelling op heterdaad, hetgeen de aflevering van een bevel tot huiszoeking veronderstelt.

(45) zie *J. Constant*, op. et loc. cit. nrs. 69 en 70 en de talrijke aangehaalde rechtsleer en rechtspraak.

Zie inzonderheid *A. Destexhe*: « Privilège de la juridiction », openingsrede uitgesproken op de plechtige, algemene vergadering van het Hof van beroep te Luik, dd. 15 september 1938.

De heer Destexhe heeft een groot deel van zijn uiteenzetting gewijd aan een overzicht van de uiteenlopende evolutie van de rechtspraak, in België en Frankrijk, betreffende de rechtsgeldigheid van het gerechtelijk strafonderzoek ter zake van wanbedrijven, ten laste gelegd van personen die het voorrecht van rechtsmacht genieten. Op boeiende wijze toonde hij aan hoe de enge interpretatie, door het Franse Hof van Cassatie voor het eerst bestendig naar aanleiding van een financieel schandaal, de zogenoemde « zaak van Panama », ten laste van Ferdinand de Lesseps en anderen, er niet weinig toe bijgedragen heeft andere financiële schandalen te smoren, waarvan het laatste in datum, de beruchte « zaak Stavisky », zoniet de oorzaak, dan toch de aanleiding is geweest tot de bloedige onlusten van 6 februari 1934, op de « Place de la Concorde », te Parijs. Merkwaardig is het dat, daarna, slechts enkele dagen nodig waren om een wetsontwerp tot wijziging van de artikelen 479 en volgende van het wetboek van strafvordering, ontwerp dat sedert jaren sluimerde, te bespreken en te stemmen.

De Franse wet van 24 februari 1934 heeft het voorrecht van rechtsmacht praktisch afgeschaft.

(46) *J. Constant*, op. et loc. cit., nr. 68; *Braas*, op. cit. nr. 1196 en aangehaalde rechtspraak van het Hof van Cassatie.

(47) *J. Constant*, op. et loc. cit., nr. 76; *Beltjens*, Instr. crim. t. II, sub. art. 479, nr. 36 bis; *Gent*, 9 februari 1884 (Pas. 1884, II, 80); *Cass.* 24 maart 1884, (Pas. 1884, I, 80).

(48) *J. Constant*, op. et loc. cit., nrs. 79, 80, 81 en aangehaalde rechtsleer en rechtspraak.

(49) *J. Constant*, op. et loc. cit., nr. 85; *Braas*, op. cit., nr. 1195 en noot; *Schuid*, Proc. pén., uitg. 1942, t. II, blz. 32; *Cass.* 29 juni 1931, Pas. 1931, I, 204.

(50) *Braas*, ibid.

(51) zie *Pand. belges*, loc. cit., nr. 72; *Dalloz*, *Rép.*, V° Mise en jugement, nr. 287.

(52) *Dalloz*, *Rép. loc. cit.*, nr. 286; contra: *Pand. belges*, loc. cit. nr. 74.

(53) zie: *J. Constant*, op. et loc. cit., nrs. 49 en 50; *Braas*, op. cit., nr. 1197 en de noot; *Pand. belges*, loc. cit., nr. 101; *Cass.* 5 juli 1938, Pas. 1938, I, 257, Rev. Dr. p. 1938, 1161.

(54) zie: *J. Fiers*, Het voorrecht van jurisdictie, *Rechtsk. Tijdschr.* 1939, blz. 333-354.

(55) zie *J. Constant*, op. et loc. cit., nrs. 217, 271; *Beltjens*, Instr. crim., t. II, art. 480, nr. 1; *Brussel*, K.I., 5 september 1933, *Rechtsk. Weekbl.* 17 september 1934, kol. 787 en de noot; *Gent*, K.I., 26 juni 1945, J.T. 1946, 623 en de noot; *Luik*, 5 mei 1881, Pas. 1881, II, 208.

(56) zie *Beltjens*, op. cit., art. 484, nr. 5; *Pand. b.*, v° Poursuites contre les magistrats, nr. 90.

(57) *Luik*, 27 maart 1879, Pas. 1879, II, 202; *Luik*, 5 mei 1881, reeds vermeld; *Cass.* 9 mei 1881, Pas. 1881, I, 249.

(58) *Pand. b.*, ibid., nr. 94, v° Détention préventive, nrs. 195 en 196.

(59) zie *Alb. Rollin*, Etude sur la loi du 20 avril 1874, B.J. 1884 290 en 294, *Pand. b.*, v° Détention préventive, nr. 199.

(60) Merken wij hierbij nog op dat de vraag kan gesteld worden, welke magistraat vóór de raadkamer het ambt van het openbaar ministerie moet waarnemen. In het geval van artikel 484 (misdaad gepleegd in de uitoefening van het ambt) zal het de magistraat zijn van het parket van eerste aanleg, door de Procureur-generaal aangewezen: hier is er immers sprake van de ambtsverrichtingen die gewoonlijk aan de Procureur des Konings toegekend zijn.

Maar in het geval van art. 480 (misdaad buiten het ambt gepleegd), of zo het om een wanbedrijf gaat, duidt de Procureur-generaal de magistraat aan « die het ambt van officier van gerechtelijke politie zal waarnemen ». Is deze magistraat tevens bevoegd om het ambt van het openbaar ministerie waar te nemen? Of moet de Procureur-generaal, hetzij persoonlijk, hetzij door een magistraat van het parket-generaal, dit ambt waarnemen? Men kan zich toch moeilijk voorstellen dat deze laatste ambtswaarneming ter rechtszitting van de raadkamer zou plaats hebben!

(61) *J. Constant*, op. et loc. cit., nrs. 52 en 53 en aangehaalde rechtspraak en rechtsleer.

(62) *Destexhe*, op. cit., blz. 13.

(63) Art. 134 der Wet van 15 juni 1899.

(64) Art. 57 der Wet van 23 december 1946, gewijzigd bij art. 14 der wet van 15 juni 1958.

(65) Zie *J. Constant*, op. et loc. cit. nr. 196; *Pandectes belges* V° Poursuites contre les magistrats, nrs. 19 en 57; *Rép. prat. Dr. B.* V° Procédure pénale, nr. 324; *Dalloz*, *Rép. prat.* V° Mise en jugement, nr. 14; *Cass.* 28 januari 1946, Pas. 1946, I, 35 en de noot van de h. Procureur-generaal Léon Cornil.

(66) zie: *J. Constant*, op. et loc. cit. nr. 196 in fine; *Braas*, op. cit. blz. 478; *Beltjens*, op. cit., art. 479, nr. 2; *Pand. b.* V° Poursuites contre les magistrats, nr. 19.

(67) Zie: *Thonissen*, op. cit., boek II, blz. 293 en volg.

(68) te weten door artikel 10 van de wet van 20 april 1810.

(69) zie: *Legraverend*, Législation criminelle, II, blz. 171; *Le Sellier*, Traité de la compétence et de l'organisation des tribunaux, boek II, nr. 842; *Carnot*, Instruction criminelle, art. 480, nr. 2; *Pand. b.*, V° Poursuites contre les magistrats, nr. 105.

(70) Zie: *Rép. Prat. Dr. b.*, V° Procédure pénale, nr. 333; *Beltjens*, op. cit., art. 485 en volgende, nr. 1, en de aangehaalde rechtsleer; Noot van de h. *Marcel Nast* onder Nîmes, 26 okt. 1927, D.P. 1929, 2, 119; *Cass.* fr. 12 mei 1881, D.P. 1881, I, 385; 21 maart 1895, D.P. 1900, I, 183; *Dalloz*, *Rép. prat.*, V° Mise en jugement, nr. 88.

(71) Zie: *J. Constant*, op. et loc. cit., nr. 295.

(72) Zie: *Thonissen*, op. et loc. cit., blz. 305 en vlg.

(73) Er bestaat in de rechtsleer geen eensgezindheid over de betekenis van de woorden « de officier, die de aangiften of de klachten ontvangen heeft ». Sommige auteurs menen dat hierdoor bedoeld worden de magistraten van het openbaar ministerie (zie o.m. *J. Constant*, op. et loc. cit. nr. 198), terwijl anderen

gewag maken van de officieren van gerechtelijke politie (zie o.m. Pand. b., V^o cit. nr. 62; Rép. prat. dr. b., V^o cit. nr. 323; Dalloz, Rép. prat. V^o cit. nr. 57).

In de rechterlijke praktijk, echter, wordt eerstvermelde interpretatie algemeen aanvaard: de officieren van gerechtelijke politie maken hun processen-verbaal over aan de procureur des Konings, die op zijn beurt de stukken toestuurde aan de Procureur-generaal bij het Hof van beroep. Het is deze laatste magistraat die, bij toepassing van artikel 481, het dossier aan de Minister van Justitie overmaakt. In weerwil van de bewoordingen van dit laatste artikel, zijn het doorgaans geen afschriften, welke aldus aan de Minister van Justitie toegestuurd worden, doch wel de oorspronkelijke stukken van het aanvankelijk strafrechtelijk opsporingsonderzoek, dat desgevallend, vóór deze toezending, door de Procureur-generaal bij het Hof van beroep, of in zijn opdracht, aangevuld en vervolledigd wordt, evenwel zonder dat er tot het verhoor van de betrokken magistraat noch tot enige rechtstreeks tegen hem gericht onderzoeksdad (zoals b.v. een huiszoeking) mag overgegaan worden.

(74) Bezit de Minister van Justitie enige bevoegdheid om toezicht uit te oefenen op de gegrondheid en de gepastheid van de rechtsvervolgelingen? M.a.w., mag hij beslissen dat er geen aanleiding toe bestaat de hem overgemaakte stukken aan de Procureur-generaal bij het Hof van Cassatie door te sturen?

Deze vraag wordt door sommige auteurs ontkennend beantwoord (zie o.m. J. Constant, op. et loc. cit., nr. 202); Hayoit de Termicourt, « Propos sur le Ministère public », Rev. de dr. pén., 1936, blz. 987; Fabre, op. cit. blz. 118).

Deze mening is gesteund op het verschil in de redactie van de artikelen 482 en 486: waar deze laatste wetsbepaling inhoudt dat de Minister van Justitie, « zo daartoe aanleiding bestaat », aan de Procureur-generaal bij het Hof van Cassatie bevel geeft om te vervolgen, bevat artikel 482 inderdaad geen enkele dussdanige beperking. In de praktijk gebeurt het niettemin wel eens dat, ter zake van weinig belangrijke feiten (zoals b.v. eenvoudige inbreuken op het Algemeen Verkeersreglement), de Minister van Justitie, meestal ingaande op het voorstel van de Procureur-generaal bij het Hof van beroep, beslist dat het dossier aan het Hof van Cassatie niet zal overgemaakt worden.

(75) J. Constant, op. et loc. cit., nr. 204 en aangehaalde rechtspraak; Braas, op. cit. nr. 1198; Scheyven, Traité des pourvois en cassation, nr. 358; Beltjens, op. cit., art. 481 en 482, nr. 12; Fuzier-Herman, Rép. Dr. fr. V^o Compétence criminelle, nr. 152; Hayoit de Termicourt, Propos sur l'article 95 de la Constitution, blz. 26 en 27; Rép. prat. dr. b., V^o Proc. Pén., nr. 323; Dalloz, Rép. prat., V^o Mise en jugement des fonctionnaires publics, nr. 59.

(76) Hetzij dat er geen voldoende bezwaren gerezen zijn hetzij zelfs dat het Hof oordeelt dat strafvervolgelingen niet gepast zijn(!)

(77) J. Constant, op. et loc. cit., nr. 206; Fuzier-Herman, op. et loc., nr. 142; Braas, op. cit. nr. 1198, in noot; Beltjens, op. cit., artt. 481 en 482, nr. 7, en de door deze onderscheidene auteurs aangehaalde rechtspraak.

(78) Het bevoegde Hof van beroep is datgene dat, naar de gewone regelen van het strafprocesrecht *ratione loci* bevoegd is, tenzij het een lid betreft van dit laatste Hof, in welk geval het Hof van Cassatie een ander Hof van beroep aanduidt.

(79) Zie: J. Constant, op. et loc. cit., nr. 207; Braas, op. cit., tweede noot onderaan nr. 1198 en aangehaalde rechtspraak, Verg. echter: Fuzier-Herman, op. cit. nr. 157; Rép. prat. dr. b., V^o Proc. pén., nr. 330; Pand. b., V^o Poursuites contre les magistrats, nr. 85; Dalloz, Rép. prat., V^o Mise en jugement des fonctionnaires publics, nr. 60.

(80) Hier ook wordt er in de besproken artikelen van het Wetboek van Strafvordering geen gewag gemaakt van de aflevering van een bevel tot aanhouding, noch van de bevestiging en de handhaving ervan. Evenmin is er hierover in de rechtsleer iets te vinden. Wij menen te mogen verwijzen naar de beschouwingen welke wij, in zake rechtsvervolgelingen tegen lagere magistraten, naar voren hebben gebracht.

(81) Het is evident dat, in plaats van het instellen van een gerechtelijk strafonderzoek te vorderen, het de Procureur-generaal bij het Hof van Cassatie ook vrijstaat, tot een strafrechtelijk opsporingsonderzoek te doen overgaan, alvorens het dossier aan het Hof van Cassatie te onderwerpen en er de gepaste vorderingen te nemen.

(82) Zich steunend op een noot van de heer Procureur-generaal Leon Cornil onder Cass. 28 januari 1946 (Pas. 1946, I, 35), drukt de hr. J. Constant (op. et loc. cit. nr. 207) de mening uit dat de procedure zich alsdan in dezelfde toestand bevindt als wanneer de Procureur-generaal bij het Hof van beroep, bij een strafvervolgeling wegens wanbedrijf tegen een der magistraten vermeld in artikel 479, spontaan de Eerste-Voorzitter gevorderd heeft om een gerechtelijk strafonderzoek in te stellen. Wanneer de Eerste-Voorzitter het onderzoek beëindigd heeft is het de Procureur-generaal die de procedure regelt en die beslist of er aanleiding toe bestaat, de zaak zonder verder gevolg te laten of, integendeel, de betrokken magistraat rechtstreeks vóór het Hof van beroep te dagvaarden.

Merken wij in dit verband op, ten eerste, dat er, in deze zienswijze, enkel sprake is van wanbedrijven en niet van misdaden; ten tweede, dat, in de uitvoerige noot waarnaar verwezen wordt, de heer Procureur-generaal Cornil ten slotte geen stelling neemt doch alléén maar relateert welke procedure in feite gevolgd werd in een reeks strafvorderingen, in 1940 tegen hogere magistraten ingesteld wegens het wanbedrijf van «postverlating», erbijvoegend dat, in een drietal zaken, de gevolgde procedure door het Hof van Cassatie impliciet goedgekeurd werd.

(83) Locré, t. XIV, blz. 246.

(84) De bedoeling van de wetgever is geweest, aan de Minister van Justitie de mogelijkheid voor te behouden, ongegronde, lichtzinnige of kwaadwillige aangiften tegen te houden.

(85) J. Constant, op. et loc. cit., nr. 321.

(86) Zie: Thonissen, op. cit., blz. 298 en vlg.

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

1e Kamer. — 29 mei 1964.

Voorzitter: M. Bayot.

Raadsheer-verslaggever: M. De Bersaques.

Advocaat-generaal: M. Depelchin.

Advocaten: Mrs. Simont en Fally.

1. Bewijs in burgerlijke zaken en in zaken van koop-handel. — Beding van de overeenkomst wijkt af van de «algemene voorwaarden» die op de keerzijde van de factuur voorkomen.

2. Overeenkomst. — Gevolgen die ze heeft in de verklaring welke de rechter ervan geeft. — Bindende kracht.

3. Voorrechten. — Voorrecht van de pandhoudende schuldeiser van een handelszaak. — Voorrecht van de verkoper van niet betaalde voorwerpen. — Welk voorrecht heeft voorrang?

1. Het arrest dat beslist dat een bijzonder beding van de overeenkomst afwijkt van een beding van de «algemene voorwaarden», die op de keerzijde van de factuur voorkomen, en dit zonder gevolg maakt, duidt aan waarom dit laatste beding niet toepasselijk is, doch miskent de bewijskracht ervan niet.

2. De rechter die aan een overeenkomst de gevolgen

toekent welke zij, in de verklaring die hij ervan geeft, wettelijk tussen partijen heeft, miskent de bindende kracht van die overeenkomst niet.

3. De gefailleerde had zijn handelszaak in 1955 aan een bank in pand gegeven onder beding dat de handelszaak ook alle nog te verwerven machines en materieel omvatte. In 1958 kocht de gefailleerde een uitgraaf-machine, waarvan de verkoper de factuur deed inschrijven op 10 september 1958. Voor de bijkomende machines die het pand verhoogden, stelde de bank bijvoegsels op die verwezen naar de akte van 1955. Zulk bijvoegsel van 26 november 1958 vermeldde de uitgraafmachine.

Het bestreden arrest besliste dat het voorrecht van de verkoper voorrang had op dat van de pandhoudende schuldeiser van de handelszaak om reden dat «waar de inschrijving van de factuur van de verkoper dagtekent van 10 september 1958 en waar kwestieuze machine slechts opgenomen werd als deel uitmakend van het handelsfonds op 26 november 1958».

Op de voorziening van de bank die deed gelden dat de voorrang onder de bevoorrechte schuldeisers geregeld wordt door de verschillende hoedanigheden van de voorrechten en niet door de datum ervan, en dat het voorrecht van de pandhoudende schuldeiser op een handelszaak voorrang heeft op dat van de verkoper van niet betaalde roerende voorwerpen,

antwoordt het Hof van Cassatie dat de verkoper in zijn conclusies voor het Hof van Beroep had aangevoerd dat de bank, toen zij op 26 november 1958 de machine opnam in de lijst van het materieel der handelszaak, wist of moest weten dat de prijs nog verschuldigd was omdat de verkoper zelf op 10 september 1958 zijn factuur had laten inschrijven, en het bestreden arrest er zich derhalve toe beperkte toepassing te maken van het eerste lid in fine van art. 23 hypotheekwet.

Op het middel van de bank dat zij in conclusies had laten gelden dat de machine uit kracht van de akte van 1955 deel uitmaakte van de in pand gegeven handelszaak zodra ze op de werf van de gefailleerde werd geplaatst, zodat het Hof van Beroep niet kon beslissen dat ze pas vanaf 26 november 1958 deel uitmaakte van de in pand gegeven handelszaak, antwoordt het Hof van Cassatie dat het bestreden arrest de conclusies passend beantwoordt door erop te wijzen dat de machine slechts op 26 november 1958 opgenomen werd als deel uitmakend van de handelszaak.

Mr. Sneyers, curator van het faillissement N.V. Van Gelder, en N.V. Handelsbank t./ N.V. Ets. Delaunois.

Gelet op het bestreden arrest, op 21 juni 1962 door het Hof van beroep te Brussel gewezen;

Over het eerste middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 97 van de Grondwet, 1134, 1135, 1319, 1320 en 132 van het Burgerlijk Wetboek, 7, 8, 9, 12, 18, 20, en inzonderheid 20, 5°, van de wet van 16 december 1851 op de herziening van het hypotheekregime, gewijzigd onder meer in haar artikel 20, 5°, door artikel 1 van de wet van 29 juli 1957,

doordat het bestreden arrest, om te beslissen dat verweerster zich kan beroepen op het voorrecht van de verkoper van niet betaalde roerende goederen, oordeelt dat zij dat voorrecht behouden heeft door op 10 september 1958 de voor het behoud ervan vereiste rechtsvormen te vervullen, om reden dat zij, in hoedanigheid van verkoper, de verplichting zou gehad hebben de verkochte machine te monteren en dat, daar die montage op 3 september 1958 beëindigd was en de levering moest beschouwd worden als op die datum gedaan, verweerster dus binnen de wettelijke termijn de rechtsvormen had vervuld welke door de wet vereist zijn om het behoud van haar voorrecht te verzekeren,

terwijl, eerste onderdeel, na te hebben vastgesteld dat luidens de algemene voorwaarden van de tussen de verweerster en de gefailleerde vennootschap gesloten verkoop, «de levering wordt geacht als gedaan te zijn vóór de verzending», de rechter niettemin beslist dat verweerster verplicht was daarenboven over te gaan tot het monteren van de verkochte machine, om daaruit af te leiden dat de nuttige termijn, voor het vervullen door verweersters van de rechtsvormen welke tot het behoud van haar voorrecht vereist zijn, pas was beginnen te lopen bij het einde van de montage, waaruit volgt dat het arrest de bindende kracht van het hiervoren aangehaald verkoopcontract miskent (schending van de artikelen 1134 en 1135 van het Burgerlijk Wetboek, 7, 8, 9, 12, 18 en 20, inzonderheid 20, 5°, van de wet van 16 december 1851 op de herziening van het hypotheekregime, gewijzigd onder ander in haar art. 20, 5°, door artikel 1 van de wet van 29 juli 1957),

tweede onderdeel, de rechter er uitdrukkelijk op wijst dat, luidens de algemene voorwaarden van de tussen verweerster en de gefailleerde vennootschap gesloten verkoop «de levering wordt geacht als gedaan te zijn vóór de verzending», waaruit volgt dat het arrest,

zonder de bewijskracht van de hiervoren aangehaalde woorden van gezegde verkoop te schenden, niet kon beslissen dat de levering pas zou gedaan zijn op het ogenblik waarop het monteren zou beëindigd zijn, en de rechter daaruit afleidt dat verweerster, binnen de door de wet voorgeschreven termijn, de rechtsvormen had vervuld welke vereist zijn voor het behoud van haar voorrecht (schending van de artikelen 1319, 1320, 1322 van het Burgerlijk Wetboek, 7, 8, 9, 12, 18 en 20, inzonderheid 20, 5°, van de wet van 16 december 1851 op de herziening van het hypotheekregime, gewijzigd onder andere in haar artikel 20, 5°, door artikel 1 van de wet van 29 juli 1957),

derde onderdeel, tweede eiseres in conclusies deed gelden dat «de levering beoogd door artikel 20, 5° (wet van 29 juli 1957) kan begrijpen het ineenzetten («le montage») van de delen van een machine indien dit moet gebeuren door de zorgen van de verkoper en niet anders werd overeengekomen; dat ter zake de verkoopsvoorwaarden uitdrukkelijk bepalen dat de levering en aanvaarding geschiedt vóór verzending», waaruit volgt dat de rechter zijn beslissing niet wettelijk heeft gemotiveerd door de redenen niet aan te duiden waarom hij oordeelt dat, niettegenstaande de algemene voorwaarden van de tussen verweerster en de gefailleerde vennootschap gesloten verkoop, verweerster de verbintenis had aangegaan de montageverrichtingen van de verkochte machine te doen (schending van artikel 97 van de Grondwet):

Over het tweede onderdeel:

Overwegende dat de eiseres Naamloze Vennootschap Handelsbank in haar conclusies vóór het Hof van beroep aanvoerde dat «tussen partijen was bedongen dat de goederen worden beschouwd als ontvangen en aanvaard voor verzending (keerzijde neergelegde factuur)»;

Overwegende dat het arrest erop wijst dat «daar de verkoop een zwaar en ingewikkeld uitgraaftoestel tot voorwerp heeft, waarvan de montage ter plaatse moet geschieden, de levering ervan slechts als voltooid kan beschouwd worden wanneer de montage op volledige en definitieve wijze uitgevoerd is en de machine in staat van werking verkeert», dat de montage door technische stoornissen en defecten bemoeilijkt en vertraagd werd, «zodat slechts op 3 september 1958 tot de definitieve inwerkingstelling van de machine overgegaan werd en alsdan eerst de mogelijke aanvaarding door de koper in het vooruitzicht werd gesteld», dat «de proeven deel uitmaken van de montage en in geval deze door de verkoper moesten uitgevoerd worden, er slechts levering plaats grijpt wanneer de montage op behoorlijke en volledige wijze verricht is», en dat «in die omstandigheden door geïntimeerden (hier eisers) tevergeefs de algemene voorwaarden van de verkoop met betrekking tot de levering worden ingeroepen, vermits ter zake de verkoper zich tot het monteren van het toestel verplicht had»;

Overwegende dat het arrest dus beslist dat een bijzonder beding van de overeenkomst van het in het middel bedoeld beding van de «algemene voorwaarden», die op de keerzijde van de factuur voorkomen, afwijkt en dit zonder gevolg maakt; dat het aldus aanduidt waarom dit laatste beding ten deze niet toepasselijk is, doch de bewijskracht ervan niet miskent;

Over het derde onderdeel:

Overwegende dat het arrest de conclusies van tweede eiseres heeft beantwoordt door erop te wijzen dat volgens

het contract de verkoper tot het monteren verplicht was en dat de levering slechts na behoorlijke en volledige montage kon plaats grijpen;

Over het eerste onderdeel :

Overwegende dat de rechter die aan een overeenkomst de gevolgen toekent welke zij, in de verklaring welke hij ervan geeft, wettelijk tussen partijen heeft, de bindende kracht van die overeenkomst niet miskent;

Dat geen van de onderdelen van het middel kan aangenomen worden;

Over het tweede middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 97 van de Grondwet, 1319, 1320 en 1322 van het Burgerlijk Wetboek, doordat het bestreden arrest, om te beslissen dat verweerster, binnen de door de wet voorgeschreven termijn de rechtsvormen heeft vervuld welke nodig waren voor het behoud van haar voorrecht van verkoper, oordeelt dat de montage van de verkochte machine pas op 3 september 1958 beëindigd was en dat bijgevolg, de levering van die machine moet geacht worden als een voldongen feit op die datum, om reden dat «terzake uit de verslagen van de monteerder van appellante blijkt dat de montage van de uitgraafmachine door allerhande technische stoornissen en defekten bemoeilijkt en vertraagd werd, zodat slechts op 3 september 1958 tot de definitieve inwerkingstelling van de machine overgegaan werd en alsdan eerst de mogelijke aanvaarding door de koper in het vooruitzicht werd gesteld»,

terwijl, *eerste onderdeel*, de door de monteerder opgestelde en door tweede eiseres in conclusies opgenomen verslagen : « 7 juli : Je procède au montage de la machine. Dès la fin de ce montage, il faudra effectuer des essais. 14 juli : « Les premiers essais ont été effectués ce jour », er uitdrukkelijk op wijzen dat de eigenlijke montage, in alle geval moest geëindigd zijn op de datum van 14 juli 1958, waaruit volgt dat de rechter de bewijskracht van gezegde verslagen heeft miskend door te oordelen dat zij bewezen dat de montage pas op 3 september 1958 was beëindigd (schending van de artikelen 1319, 1320 en 1322 van het Burgerlijk Wetboek),

tweede onderdeel, de rechter geen antwoord heeft verstrekt op de voor tweede eiseres genomen conclusies, in zover deze laatste, de hierboven aangehaalde woorden van het verslag van de monteerder herhalende, eruit afleidde dat de montageverrichtingen, in alle geval, beëindigd waren in juli 1958 (schending van artikel 97 van de Grondwet) :

Over het eerste onderdeel :

Overwegende dat, zoals hierboven vermeld, het arrest beslist, zonder dienaangaande te zijn gecritiseerd, dat de proeven deel uitmaken van de montage en dat, in geval deze door de verkoper uitgevoerd moet worden, er slechts levering plaats grijpt wanneer de montage op behoorlijke en volledige wijze verricht is;

Overwegende dat het arrest de bewijskracht van de verslagen van de monteerder niet heeft miskend door te beslissen dat de montage slechts op 3 september 1958 was geëindigd, alhoewel het verslag van 14 juli 1958 vermeldt : « les premiers essais sont effectués ce jour »;

Overwegende, immers, dat uit die melding niet blijkt dat op die datum de montage op behoorlijke en volledige wijze verricht was en dat de proeven, welke van die montage deel uitmaken, voltooid waren;

Dat het arrest niet alleen op voormelde verslagen

steunt om het einde van de montage op 3 september 1958 vast te stellen, maar ook op de omstandigheden dat « op 3 september 1958 door de monteerder wordt gevraagd naar de overmaking aan de koper van de onderrichtingsboeken en dat op dit tijdstip nog melding wordt gemaakt van een verder nazicht door de monteerder te verrichten »;

Over het tweede onderdeel :

Overwegende dat het arrest de conclusies van tweede eiseres heeft beantwoord door erop te wijzen dat de montage slechts als beëindigd mocht worden beschouwd wanneer ze op behoorlijke en volledige wijze verricht was en dat slechts op 3 september 1958 tot de definitieve inwerkingstelling van de machine overgegaan werd;

Dat geen van beide onderdelen van het middel kan aangenomen worden;

Over het derde middel, afgeleid uit de schending van artikel 97 van de Grondwet, doordat het arrest, om het middel te beantwoorden dat door tweede eiseres werd afgeleid hieruit dat verweerster niet bewees dat de door de wissels vertegenwoordigde schuldvordering, waarvan zij de opneming als bevoorrechte schuldvordering in het passief van het faillissement vervolgde, wel de schuldvordering was van de prijs van de verkoop van de door haar aan de gefailleerde vennootschap verkochte uitgraafmachine, zich ertoe beperkt er op te wijzen dat « ten onrechte door geïntimeerde thans voor de eerste maal wordt beweerd dat het bedrag van 2.065.969 frank niet het saldo zou vertegenwoordigen van de verkoopsprijs van de uitgraafmachine Demag », om reden dat « vermeld bedrag inderdaad tegensprekelijk vastgesteld werd tussen appellante en de gefailleerde ter gelegenheid van het trekken van de wisselbrieven » en dat het trekken en het vernieuwen van wissels « geenszins de oorsprong van de schuldvordering wijzigen ».

terwijl tweede eiseres gewag makende hiervan dat de factuur van 4 juli 1958, betreffende de verkoop van de betwiste machine, het nummer 7910/8806 droeg, in conclusie er zich op beroept : « dat appellante op 25 febr-1959 drie wissels liet disconteren door tweede geïntimeerde met opdracht de opbrengst te betalen : 1.000.000 frank aan Van Gelder (gefaalde) « en représentation du contrat nr. 1910 », 415.969 frank aan de Bank Lambert « en représentation de pièces de rechange pour pelles Demag », 650.000 frank aan de Bank Lambert » se référant « à un contrat nr. 8.199 »; dat tweede geïntimeerde deze betalingen uitvoerde voor rekening van appellante waarvan de rekening na kreditering van de opbrengst van het disconto gedebiteerd werd met het bedrag der betalingen in haar opdracht gedaan; dat de vervaldag van deze wissels verlengd werd op schriftelijk verzoek van appellante; dat de bedragen thans gevorderd door appellante overeenstemmen met deze door haar verschuldigd als cambiare medeschuldenaar... dat appellante eerst moet bewijzen dat de gevorderde bedragen van 2.065.000 frank niet de vordering zijn die ontstond door de uitvoering van haar cambiare verbintenis ten opzichte van tweede geïntimeerde die in haar opdracht voor haar rekening wissels disconteerde en de opbrengst betaalde aan de gefaalde en aan derden op 25 februari 1959; maar rechtstreeks haar juridische oorzaak vinden in de verkoopsovereenkomst bevestigd door de factuur nr. 7910/8806 van 4 juli 1958 (wat reeds uitgesloten is door de meldingen op de wissels van 415.969 en 650.000 frank) »;

en in aanvullende conclusies : « dat het bedrag van 2.965.969 frank voorgesteld als betrekking hebbend op de betwiste factuur van 4 (14) juli 1958 het voorwerp

uitmaakt van drie wissels: a) een wissel getrokken op 26 februari 1959 door appellante op Van Gelder van 415.969 frank met melding van oorzaak: « en représentation de fournitures de pièces de rechange »; b) een wissel getrokken op 4 maart 1959 door appellante op Van Gelder van 650.000 frank met melding van oorzaak: « suivant contrat 8199 »; dat op 29 juni 1959 appellante aan de Bank vroeg deze wissel te verlengen, en de twee te versmelten in een wissel van 1.056.969 frank met vervaldag op 31 oktober; dat deze meldingen en inschrijvingen op de wissels door de volmachtdrager van appellante bindend zijn; c) dat de wissel getrokken op 25 februari 1959 door appellante op Van Gelder van 1.000.000 frank met verwijzing naar contract nr. 7910, de opdracht vermeldt tot betaling niet aan appellante maar aan Van Gelder: « Fonds à mettre à la disposition de la Société Anonyme Van Gelder », getekend door de volmachtdrager van appellante; dat uit het voorgaande en de eigenhandige onderrichtingen en bevestigingen van appellante onbetwistbaar blijkt: 1°) dat een wissel van 1.000.000 frank diende om een kaskrediet aan Van Gelder te verschaffen, daar appellante de opdracht gaf aan de Bank de opbrengst van de diskontering rechtstreeks aan Van Gelder te betalen, wat geschiedde; 2°) dat de wissel van 1.065.969 frank (415.969 + 650.000 frank) geen betrekking heeft op de factuur nr. 7910; waaruit volgt dat de rechter door op die middelen geen antwoord te verstrekken zijn beslissing niet regelmatig heeft gemotiveerd:

Overwegende dat eiseres niet beweert dat het arrest de bewijskracht van de door haar ingeroepen stukken noch de regelen betreffende de bewijslast zou hebben geschonden;

Overwegende dat zij de gezegde stukken alsmede andere feitelijke elementen enkel als vermoedens inroept, waaruit zou blijken dat verweerster niet bewezen heeft dat haar schuldvordering, groot 2.065.969 frank, het saldo van de verkoopprijs van de kwestieuze machine uitmaakt;

Overwegende dat het arrest uit andere feitelijke elementen, zoals het niet aanvoeren van het middel vóór de eerste rechter, de afwezigheid van ernstige betwisting vanwege de curator, het tegensprekelijk vaststellen van het bedrag van de inschuld tussen koper en verkoper, vermocht af te leiden dat de door eiseres ingeroepen vermoedens de nodige bewijskracht niet vertoonden om haar stelling te staven;

Dat het Hof van beroep door die elementen waarop het zijn beslissing steunt, uiteen te zetten, de conclusies van eiseres beantwoord heeft;

Dat het middel feitelijke grondslag mist;

Over het vierde middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 97 van de Grondwet, 7, 8, 9, 12, 13, 18, 20, inzonderheid 20, 5°, van de wet van 16 december 1951 tot herziening van het hypotheekregime, gewijzigd onder andere in haar artikel 20, 5°, door artikel 1 van de wet van 29 juli 1957, 1, 2, 7 en 9 van de wet van 25 oktober 1919 betreffende het in pand geven van een handelszaak, het disconto en het in pand geven van de factuur, alsmede de aanvaarding en de keuring van de rechtstreeks voor het verbruik gedane leveringen, gewijzigd onder andere in haar artikel 9 door artikel 2 van het koninklijk besluit nr. 282 van 30 maart 1936,

doordat het arrest beslist dat de beweerde bevoorrechte schuldvordering van verweerster op de prijs van de tegeldemaking van de uitgraafmachine « Demag » moet betaald worden bij voorrang op de schuldvordering van eiseres gewaarborgd door een pand op de handelszaak van de gefailleerde vennootschap, om reden dat « waar de inschrijving van de factuur van appel-

lante dagtekent van 10 september 1958 en waar kwestieuze machine slechts opgenomen werd als deel uitmakend van het handelsfonds op 26 november 1958 »,

terwijl, eerste onderdeel, de voorrang onder de bevoorrechte schuldeisers geregeld wordt door de verschillende hoedanigheden van de voorrechten en niet door hun datum, waaruit volgt dat de rechter niet kon beslissen dat het voorrecht van verweerster de voorrang moest hebben op het voorrecht van eiseres om de enige reden dat het in datum zou voorafgegaan zijn (schending van de artikelen 7, 8, 9, 12 en 13 van de wet van 16 december 1851, op de herziening van het hypotheekregime),

tweede onderdeel, het voorrecht van de pandhoudende schuldeiser op een handelszaak voorrang heeft op het voorrecht van de verkoper van niet betaalde roerende voorwerpen, waaruit volgt dat de rechter niet kon beslissen dat het voorrecht van verweerster voorrang had op dit van eiseres (schending van de artikelen 7, 8, 9, 12, 13, 18, 20, inzonderheid 20, 5°, en 23 van de wet van 18 december 1851 op de herziening van het hypotheekregime, gewijzigd onder andere in haar artikel 20, 5°, door artikel 1 van de wet van 29 juli 1957),

derde onderdeel, eiseres, nopens de rang van haar voorrecht van pandhoudend schuldeiser op een handelszaak, in aanvullende conclusies deed gelden: « dat de akte van pandstelling van het handelsfonds dagtekent van 29 september 1955 en uitdrukkelijk stelt: « Ce fonds de commerce comprend entre autres l'enseigne, l'installation, les machines et le matériel acquis ou à acquérir... cette énumération étant énonciative et non limitative »; dat de verhogingen van pandstellingen door bijvoegsels telkens melden: « Cette énumération étant énonciative et non limitative », en trouwens verwijzen naar de akte van 1955...; dat zodra begin 1958 de excavateur Demag B.L. 323 op de werf van Van Gelder werd geplaatst hij deel uitmaakt van het handelsfonds zoals alle andere onderdelen van inrichting en materiaal in gebruik genomen », waaruit volgt dat de rechter zijn beslissing niet regelmatig gemotiveerd heeft door, zonder die middelen te beantwoorden, zich te beperken tot de bewering dat de litigieuze machine pas vanaf 26 november 1958 deel uitmaakt van de in pand gegeven handelszaak (schending van de artikelen 97 van de Grondwet, 1, 2, 7 en 9 van de wet van 25 oktober 1919 betreffende het in pand geven van een handelszaak, het disconto en het in pand geven van de factuur, alsmede de aanvaarding en de keuring van de rechtstreeks voor het verbruik gedane leveringen, gewijzigd onder andere in haar artikel 9 door artikel 2 van het koninklijk besluit nr. 282 van 30 maart 1936):

Over de eerste twee onderdelen:

Overwegende dat verweerster in haar conclusies aanvoerde dat toen, op 26 november 1958, eiseres « Handelsbank » de machine opgenomen had in de lijst van het materiaal dat deel uitmaakte van de handelszaak, zij wist of in elk geval moest weten dat de prijs nog verschuldigd was aan de verkoper vermits verweerster zelf, op 10 september 1958, een inschrijving genomen had, waaruit zij afleidde dat haar voorrecht, als verkoopster, de voorrang had boven dit van de Handelsbank, als pandhoudende schuldeiseres van een handelszaak;

Overwegende dat, om de door het middel gecritiseerde reden, het arrest zich er derhalve toe beperkt toepassing te maken, in de zaak, van het eerste lid in fine van artikel 23 van de wet van 16 december 1851;

Dat beide onderdelen van een verkeerde interpretatie van het arrest uitgaan;

Over het derde onderdeel :

Overwegende dat het arrest de bedoelde conclusies passend beantwoordt door erop te wijzen dat de machine slechts op 26 november 1958 opgenomen werd als deel uitmakend van de handelszaak;

Overwegende dat het middel feitelijke grondslag mist;

Om die redenen,

Verwerpt de voorziening;

Veroordeelt eisers tot de kosten.

NOOT : Voor de eerste maal behandelt het Hof van Cassatie in vorenstaand arrest het probleem van de samenloop van het voorrecht van de pandhebbende schuldeiser van de handelszaak en het voorrecht van de verkoper van onbetaalde voorwerpen. Over het probleem schijnt geen rechtspraak te zijn gepubliceerd. (Zie Cloquet, Faillite et concordats, nr. 1519.)

De feiten waren de volgende : in 1955 had de N.V. Van Gelder haar handelszaak in pand gegeven aan de Handelsbank; de akte van pandgeving was ingeschreven op het hypotheekkantoor; in 1958 kocht Van Gelder een graafmachine voor haar zaak en de verkoper liet de onbetaalde factuur ter griffie inschrijven op 10 september 1958 (zie art. 20, 5° hypotheekwet); de Handelsbank nam een aanvullende inschrijving voor de machine op 26 november 1958, waarbij ze verwees naar de inschrijving van 1955. De N.V. Van Gelder werd later failliet verklaard. De bank en de verkoper betwistten elkaar de voorrang van hun respectieve voorrechten.

Om te bepalen wat het voorwerp van het pand is, moet men zich plaatsen op het ogenblik van de tegeldemaking van de handelszaak (Fredericq, *Traité*, nr. 50). Die regel volgt uit het principe dat de handelszaak een geheel is, dat bedoeld is te groeien en waarvan de componenten zich in de tijd wijzigen. Er moet reeds iets zijn op het ogenblik van de inpandgeving; De Page, VI, nr. 1107), maar er moet nog geen cliënteel zijn : het is noodzakelijk en voldoende dat de handelszaak kan functioneren en dat er een cliënteel in spe is. Er moet dus iets zijn, dat zich kan ontwikkelen, minstens kan werken, onder meer met behulp van de lening of het krediet, dat door de bank werd verstrekt. De goederen die na de inpandgeving worden verworven, en hiermede worden natuurlijk bedoeld de goederen die normaal een deel van de handelszaak zijn, b.v. het materieel, zullen dan ook deel uitmaken én van de handelszaak én van het pand.

Men kan het oneens zijn over het ogenblik waarop dat geschiedt. Heenen (*Nantissement du fonds de commerce et immeubles par destination*, R.C.J.B. 1964, p. 27, nr. 11) meent dat de nieuw gekochte machine een deel is van de handelszaak, zodra ze is aangeschaft met het oog op het gebruik ervan in de zaak. Eisers tot cassatie verdedigden vermoedelijk de stelling dat de nieuwe machine tot de handelszaak behoorde ten minste zodra ze geplaatst werd op de werf van Van Gelder. Wat er ook van zij, de wet eist niet dat in de akte van pandgeving de componenten van de handelszaak worden aangeduid; uitdrukkelijke vermelding is enkel nodig om bepaalde elementen uit te sluiten of om de voorraden in het pland op te nemen. Hetzelfde geldt voor de inschrijving der akte (Fredericq, *Traité*, nr. 47, B, p. 93). Toen de N.V. Van Gelder haar zaak in pand gaf, lag daarin besloten dat de goederen die zij later zou kopen, zouden deel uitmaken van het pand, met dien verstande dat men over de samenstelling ervan moet oordelen op het ogenblik van de tegelde-

making. Het was niet nodig, althans in het hier uiteengezette systeem, dat de bank in de akte en in de inschrijving enige vermelding maakte van de toekomstige goederen. Dat die goederen deel uitmaken van de handelszaak die in pand werd gegeven, volgt uit art. 2 van de wet van 25 oktober 1919. Niettemin had de bank toch de voorzorg genomen te bedingen dat de handelszaak omvatte «entre autres l'enseigne, l'installation, les machines et le matériel acquis ou à acquérir». In overeenstemming met het hier uiteengezette systeem voegde zij eraan toe : « Cette énumération étant énonciative et non limitative ».

Uit het voorgaande volgt tevens dat de bank niet eens verplicht was, telkens Van Gelder nieuwe machines kocht, nieuwe inschrijvingen te nemen. Ze deed het wel, maar verwees telkens naar de inschrijving van 1955 en liet niet na te bepalen dat de opsomming gegeven werd bij wijze van vermelding en niet beperkend was. In alle geval zouden haar rechten niet verminderd zijn, indien zij had verzuimd aanvullende inschrijvingen te verrichten.

Om de inpandgeving tegenstelbaar te maken moet er een inschrijving verricht worden op het hypotheekkantoor (art. 4 van de wet van 1919). Vanaf de dag der inschrijving wordt de pandgeving tegenstelbaar aan derden; maar « il (le gage) le devient alors à la date de l'acte de gage, pourvu que cette date soit certaine » (Cloquet, nr. 373).

Dit systeem is gortendeels gelijklopend met dat van de hypotheek. Het principe van de specialiteit beheerst enkel het onroerend goed zelf, en het is niet toepasselijk op de goederen die onroerend zijn door bestemming of op de aangroei van het onroerend goed (art. 45 hypotheekwet); de hypotheek geldt automatisch voor beide soorten goederen (De Page, VII, nr. 553); zie ook nr. 519 : Par l'immobilisation, la chose, précédemment mobilière, devient immeuble, et l'hypothèque acquiert immédiatement prise sur elle).

Nu is de vraag, welke rang de bank in de volgorde der voorrechten heeft.

Naar Belgisch recht kan de schuldenaar aan de schuldeiser een zekerheid verstrekken door middel van een hem toebehorend goed. In een eerste systeem geeft de schuldenaar dat goed af en men spreekt van een «pand» als het goed roerend is, van een «genotspand» als het goed onroerend is. Een ander systeem bestaat erin dat de zekerheid door middel van een goed verstrekt wordt zonder dat de schuldenaar het goed afgeeft. Die zekerheidsstelling wordt voor onroerende goederen geregeld door de «hypotheek» en voor sommige roerende goederen door de «scheepshypotheek». Hier wordt niet gezegd dat al die instituten volstrekt parallel moeten worden geregeld en in alle opzichten gelijk of op een gelijkaardige wijze moeten worden behandeld. Hier wordt enkel de nadruk gelegd op de idee «zekerheid» die men vindt zowel in art. 2071 B.W. als in art. 71 van de hypotheekwet. Nu merkt De Page (VI, nr. 1007) terecht op dat de zekerheid, die door het pand gegeven wordt, slechts een «voorrecht» is ten gevolge van de deformatie die het begrip «voorrecht» in de loop der tijden ondergaan heeft, want het behoort tot het wezen van het voorrecht dat het uit hoofde van de bijzondere aard van de schuldvordering aan de schuldeiser toekomt (art. 12 van de hypotheekwet). Het is echter duidelijk dat het pand voor alle schuldvorderingen kan worden gegeven. Het is dan ook logisch dat art. 542 faillissementswet bepaalt dat de schuldeisers van de gefailleerde, die geldig in het bezit zijn van een pand, in het passief slechts voor memorie worden ingeschreven.

Er bestaan echter ook zekerheden die de schuldenaar

door middel van zijn roerende goederen kan verstrekken zonder die goederen af te geven. En zo komt men tot het probleem van de inpandgeving van de handelszaak.

Het bestreden arrest gaf de voorrang aan de verkoper om reden dat «de inschrijving van de factuur van de verkoper dagtekent van 10 september 1958 en de machine slechts opgenomen werd als deel uitmakend van het handelsfonds op 26 november 1958».

Afgezien van de juistheid van de bewering dat de machine slechts deel uitmaakte van de handelszaak op 26 november 1958, is de reden zoals ze wordt geformuleerd door het bestreden arrest een toepassing van het adagium «Prior tempore, potior jure», dat evenwel indruist tegen de definitie die in art. 12 hypotheekwet aan het begrip voorrecht wordt gegeven, en ten hoogste toepassing kan vinden als twee schuldeisers hetzelfde voorrecht hebben (zie b.v. Cloquet, nr. 1510).

Het bestreden arrest schijnt al niet veel meer te hebben gezegd dat de geciteerde tekst, want om de bedoeling ervan op te sporen, moet het Hof van Cassatie gaan zoeken in de conclusies die de verkoper had genomen voor het Hof van Beroep. De verkoper had aangevoerd dat de bank, toen zij de machine op de aanvullende lijst opnam, wist of moest weten dat de prijs nog verschuldigd was, aangezien de verkoper zelf, op 10 september 1958, een inschrijving had genomen, waaruit hij afleidde dat zijn voorrecht van verkoper de voorrang had op dat van de bank als pandhoudende schuldeiseres van een handelszaak.

Derhalve, zegt het Hof van Cassatie, heeft het bestreden arrest, om de bovengeciteerde reden, er zich toe beperkt een toepassing te maken van art. 23, eerste lid in fine hypotheekwet.

De bank riep echter ook de miskenning in van de wet van 25 oktober 1919 en beweerde dat niet regelmatig gemotiveerd was geantwoord op haar stelling betreffende het ogenblik waarop de machine een deel werd van de in pand gegeven handelszaak.

Volgens het Hof van Cassatie heeft het bestreden arrest dienaangaande passend geantwoord door erop te wijzen dat de machine slechts op 26 november 1958 opgenomen werd als deel uitmakend van de handelszaak. Ter herinnering: op 26 november 1958 was de aanvullende lijst ingeschreven.

Art. 23 hypotheekwet zegt dat de pandhoudende schuldeiser, de logementhouder en de vervoerder de voorrang hebben boven de verkoper van het roerend goed dat hun tot pand strekt, behalve indien zij bij de ontvangst wisten dat de prijs ervan nog verschuldigd was.

In de eerste plaats kan men vaststellen dat in de stelling van het Hof het «weten» mag worden afgeleid uit de omstandigheid dat de factuur was ingeschreven. Hetzelfde geldt niet voor de verkoper ten aanzien van de verhuurder: hij dient de verhuurder te waarschuwen, opdat zijn voorrecht voorrang zou hebben (art. 23, 2e lid) en de inschrijving van de factuur staat niet gelijk met een waarschuwing (Cass. 22 september 1938, Pas. 1938, I, 290).

Interessanter is echter dat het Hof het pand van de handelszaak ten deze gelijk stelt met het gewone pand, dat essentieel tot stand komt door afgifte van de in pand gegeven zaak.

Zoals boven werd uiteengezet, heeft het pand van de handelszaak dit met het pand gemeen, dat beide dienen om de schuldeiser een zekerheid te verstrekken. Maar ook de hypotheek dient daarvoor. Het is verder juist dat de wetgever van 1919 spreekt van het «in pand geven van de handelszaak», maar Heenen zegt dienaangaande (R.C.J.B. 1964, p. 28, nr. 12): «C'est par

manque d'imagination que le législateur a dénommé „nantissement” ou „gage” une sûreté qui, de toute façon, diffère profondément du gage traditionnel». Fredericq, (*Handboek*, II, nr. 1878) gaat zover te zeggen dat het pand op de handelszaak, zonder buitenbezitting van de schuldenaar, in werkelijkheid een roerende hypotheek is (Cambron, *De la mise en gage des fonds de commerce*, nr. 35) en, zoals de heer Franck in de zitting van de Senaat van 16 oktober 1919 liet opmerken, is het «nagenoeg op dezelfde basis ingericht als het hypotheekstelsel». Volgens De Page (VI, nr. 1106), delen ook Planiol, II, nr. 2709 en Planiol et Ripert, XII, nr. 6 die mening. Zelf beweert hij dat het pand van de handelszaak een instituut sui generis is.

In een merkwaardige analyse toont een vonnis van de Rechtbank van Koophandel te Antwerpen van 13 juni 1962 (P.A. 1963, 52) aan dat het onjuist is de bepalingen van de wetgeving op het pand van het handelsfonds en de juridische gevolgen ervan te interpreteren bij analogie met de principes van het gewone pand.

Het is spijtig dat het Hof van Cassatie zijn stelling niet toelicht: het wordt blijkbaar niet gehinderd door het feit dat art. 23 hypotheekwet veronderstelt dat het litigieuze voorwerp in ontvangst is genomen door de pandhoudende schuldeiser, de logementhouder of de vervoerder. Men kan, lijkt het, bezwaarlijk volhouden dat de pandhoudende schuldeiser van de handelszaak op gelijke voet moet gesteld worden met de pandhoudende schuldeiser voor de toepassing van art. 23, omdat in dat artikel de idee van zekerheid aan de basis ligt. Dit laatste is stellig juist. Voor de logementhouder en de vervoerder is er geen sprake van contractueel pand, maar De Page aarzelt niet te spreken, in hun geval, van een wettelijk pand of een pand dat wordt opgelegd door de wet (VII, nrs. 229 en 239). Maar de gelijkstelling met het pand volgt uit het «in ontvangst nemen» van de zaak, en ook in de ruime betekenis die men voor de toepassing van art. 23, 1e lid aan het woord pand kan geven, kan men toch moeilijk zeggen dat de bank «bij de ontvangst» van de handelszaak, wist dat sommige elementen ervan niet waren betaald.

Niettemin blijkt de idee van «pand» doorslaggevend te zijn en Cloquet (nr. 1519) zegt: «Cet article (l'art. 23) peut, semble-t-il, s'appliquer au gage sur fonds de commerce, par identité de motif.»

Fredericq (*Handboek*, II, nr. 1856) is het daarmee niet eens: op het ogenblik dat de bank het krediet op de handelszaak toekende, waren de nieuw aangekochte toestellen nog niet aanwezig en konden dus niet in aanmerking komen om de hoegrootheid van de kredietopening te bepalen; het zou zeker niet met de bedoeling van de wetgever stroken, de leverancier der machines, die met de verkoop slechts instemde tegen erkenning van een bijzonder voorrecht, op te offeren; de pandhoudende schuldeiser zou op onrechtmatige wijze worden bevoordeeld ten aanzien van de verkoper; deze beroept zich trouwens op een speciaal voorrecht, in tegenstelling met dat van de bank dat een meer algemeen karakter vertoont; de leverancier die in samenloop komt met de hypothecaire schuldeisers ingeschreven op het onroerend goed, waarin de zaak wordt geplaatst, geniet een recht van voorkeur.

Wat ook de waarde moge zijn van een argument dat een voorrecht meer speciaal vindt dan een ander, is de bedoeling van de wetgever toch niet zonder waarde en in dat verband mag ook gewezen worden op de situatie van de hypothecaire schuldeisers.

Om de idee van een roerende hypotheek te bestrijden, zegt De Page (VI, nr. 106) dat de hypotheek alleen onroerende goederen of rechten als voorwerp kan hebben en er in het pand van de handelszaak geen zaaksgevolg bestaat. Maar Fredericq (*Handboek*, nr. 474 en nr. 1848) beweert dat dit laatste wel het geval is: de inschrijving brengt zaaksgevolg mede, zodat de handelszaak met voorrecht bezwaard blijft en slechts gezuiverd wordt door een vrijwillige vervreemding mits de pandhoudende schuldeiser zijn uitdrukkelijk akkoord geeft, of door een volgens de wettelijke regels verwezenlijkte tegeldemaking.

Ook het argument dat enkel onroerende goederen het voorwerp van een hypotheek kunnen zijn, is niet doorslaggevend. Men kent immers de scheepshypotheek. Nu zegt De Page wel dat het evident is dat de redenen die art. 2279 B.W. rechtvaardigen, en uit dien hoofde de roerende hypotheek doen verwerpen, niet opgaan voor schepen. Maar juist daarom heeft de wetgever ook de inschrijving van de inpandgeving van de handelszaak ingevoerd.

Met het voorgaande wordt niet bedoeld aan te tonen dat het pand van de handelszaak een roerende hypotheek is, maar wel dat, al is het een specifiek instituut dat noch onder het pand noch onder de hypotheek kan worden gerangschikt, het niettemin minstens zo dicht bij de hypotheek als bij het pand aanleunt.

Er wordt nog steeds getwist over de oplossing die moet worden gegeven aan het probleem van de samenloop van het pand der handelszaak en de hypotheek. Heenen (R.C.J.B. 1964, p. 22) citeert vier thesissen. Zelf meent hij dat op de goederen die onroerend geworden zijn door bestemming geen pandrecht kan bestaan ofwel dat hypotheek en pand gelijktijdig kunnen bestaan en dat de eerst ingeschrevene voorrang heeft. Hij geeft zijn voorkeur aan de tweede oplossing, omdat ze het meest beantwoordt aan het doel van de wet op het pand van de handelszaak. Zie ook Cloquet, nr. 1518.

Als men die oplossing aanvaardt, kan men tot een bevreemdende situatie komen, wanneer de hypothecaire schuldeiser, de pandhoudende schuldeiser van de handelszaak en de verkoper van de machine, die, bij veronderstelling in die volgorde ingeschreven zijn, hun voorrecht willen uitoefenen. De hypothecaire schuldeiser heeft voorrang op de schuldeiser der handelszaak, doch niet op de verkoper (art. 20, 5°, 2e lid in fine van de hypotheekwet; De Page, VII, nr. 519), maar in de stelling van het arrest, heeft de schuldeiser der handelszaak wel voorrang op de verkoper. Men komt zo niet tot een lineaire volgorde van de voorrechten, maar tot een circulaire volgorde.

Zou heet niet logischer zijn dat zowel de pandhoudende schuldeiser van de handelszaak als de hypothecaire schuldeiser moeten dulden dat de verkoper voorgaat. Er bestaat geen wettekst die de rang van het « voorrecht » van de pandhoudende schuldeiser van de handelszaak regelt. Men kan wel zeggen dat het omwille van zijn aard van « zekerheid », algemeen gesproken, dezelfde rang moet hebben als het pand, maar men mag daarbij niet uit het oog verliezen dat bij het pand de buitenbezitstelling van de schuldenaar doorslaggevend is. Dit laatste belet de volledige gelijkstelling. En als zich dan een conflict voordoet waarin weliswaar de nodige aandacht dient te worden besteed aan de aard van « zekerheid » van het pand van de handelszaak, maar toch het conflict juist optreedt omdat de schuldenaar in het bezit van de zaak blijft, dan lijkt het toch aangewezen toepassing te maken van een bepaling die een gelijkaardige situatie regelt. Als er « identité de motif » is, dan lijkt het wel dat er meer identiteit bestaat tussen de pandhoudende schuldeisers van de

handelszaak en de hypothecaire schuldeiser, dan tussen de pandhoudende schuldeiser van de handelszaak en de gewone pandhoudende schuldeiser. De beweegredenen die de wetgever ertoe aangezet hebben om de verkoper te beschermen tegenover de hypothecaire schuldeiser, hebben dezelfde waarde voor de bescherming tegen de pandhoudende schuldeiser van de handelszaak.

Als men deze oplossing volgt, dan wordt hetzelfde resultaat bereikt in het geval van Van Gelder, maar dan blijft het principe, volgens hetwelk de handelszaak een geheel is, gehandhaafd, ook ten aanzien van de inpandgeving van de handelszaak. Dat is echter niet het geval in de oplossing die door het Hof van Beroep wordt gegeven.

Uit de beslissing over het derde onderdeel van het vierde middel blijkt dat het bestreden arrest passend op de conclusies van de bank heeft geantwoord door erop te wijzen dat de machine slechts op 26 november 1958 opgenomen werd als deel uitmakend van de handelszaak.

De laatste zinsnede is op zich zelf bijzonder duister. Ze kan betekenen: 1) de machine werd door Van Gelder opgenomen als deeluitmakend van haar handelsfonds; 2) de machine werd door de bank opgenomen als deeluitmakend van het in pand gegeven handelsfonds; 3) de machine werd door de bank opgenomen als deeluitmakend van het in pand gegeven handelsfonds ten opzichte van derden.

Als de in deze noot uiteengezette theorie juist is, dan is geen enkele interpretatie een afdoend antwoord op de conclusies van de bank. Deze deed immers gelden dat de machine, zodra ze op de werf van Van Gelder werd geplaatst, deel uitmaakte van de handelszaak. Het zou al zeer vreemd zijn dat het van de schuldeiser kan afhangen, dat een machine van de schuldenaar een deel wordt van dezes handelszaak, m.a.w. dat door de inschrijving die de bank nam op 26 november 1958, de machine een deel werd van de zaak van Van Gelder. Ook de tweede interpretatie gaat niet op: zoals uiteengezet, worden de nieuw gekochte machines automatisch een deel van de in pand gegeven handelszaak. En daar de wet niet eist, dat voor elke nieuwe machine een nieuwe inschrijving wordt verricht, voldoet ook de derde interpretatie niet.

Als men echter bedenkt dat in het middel sprake is van « deel uitmaken van de in pand gegeven handelszaak » en dat de datum van inschrijving gereleveerd wordt, dan moet men zeggen dat de derde interpretatie bedoeld is, maar daaruit vloeit voort dat het hierboven uiteengezette systeem niet juist is.

De regel is dan: een nieuwe machine maakt tegenover derden deel uit van de in pand gegeven handelszaak, zodra de pandhoudende schuldeiser ze laat inschrijven als behorende bij zijn pand.

Het doet dan niet ter zake dat de schuldeiser bij de aanvankelijke akte bedongen heeft dat het nieuwe materieel in zijn pand zal vallen en hij dit ook bij de inschrijving vermeldt. Het baat hem niet dat hij zegt dat zijn opsomming enonciatief en niet limitatief is. Opdat tegenover derden het nieuwe materieel in zijn pand zou vallen, moet hij voor elk nieuw stuk een inschrijving nemen, al moest hij dat niet doen voor het materieel dat bestond ten tijde van de oorspronkelijke akte (of moet men uit het arrest afleiden dat ook toen een exhaustieve opsomming vereist was?).

Dan is ook niet juist wat Fredericq (*Traité*, II, nr. 50) zegt: « Les éléments compris dans le gage sont ceux qui font partie du fonds lors de sa réalisation ». De in pand gegeven handelszaak bestaat dan uit twee delen: 1) de elementen die bestonden bij de

aanvang en die niet stuk voor stuk moesten worden opgesomd; 2) de later verworven elementen, op voorwaarde dat de bank voor elk nieuw stuk een inschrijving heeft genomen. Hoe moet de bank dan een inschrijving nemen voor cliënte die aanvankelijk niet bestond? Of voor cliënte die zich uitbreidt? En als de helft van de stock in het pand vervat is, moet de bank dan bij elke vernieuwing van de stock een nieuwe inschrijving nemen?

C. Caenepeel.

RAAD VAN STATE

3e Kamer. — 19 maart 1965.

Voorzitter : M. Somerhausen.

Raadsheren : M.M. De Bock en Rémion.

Substituut-auditeur-generaal : M. Fortpied.

Advokaten : Mrs. Vandekerckhove en

Amorez y Martinez.

Voorwaarden tot uitoefening van een beroep. — Rechtspleging. — Kosten.

De wet van 24 december 1958, waarbij beroepsuitoefeningsvoorwaarden kunnen worden ingevoerd in de ambachts-, de kleine en middelgrote handels- en de kleine nijverheidsondernemingen, heeft willen zorgen voor een vlotte overgang van het vroegere vrijheidstelsel naar het nieuwe stelsel van reglementering; de wetgever waarborgt niet alleen de voortzetting van de werkzaamheid van patroons die gevestigd waren op het tijdstip van het inleiden van de procedure tot het invoeren van een reglementering, maar ook de eventuele vestiging van aangestelden en medewerkers in de hand.

Een afwezigheid van enkele maanden mits toestemming van de patroon en met het oog op een betere scholing in het beroep, ontnemt aan de arbeidsperiode van de werknemer niet het door art. 18 par. 2 van de wet van 24 december 1958 vereiste kenmerk van regelmaat.

Bij het afgeven van de in art. 18 par. 2 van de wet van 24 december 1958 voorgeschreven attesten, treedt de burgemeester op als een overheid die door de wet met een opdracht van algemeen belang is belast, zodat in geval van vernietiging van zijn beslissing, de kosten ten laste van de Staat worden gelegd.

Donkers t./ Gemeente Elsene.

Arrest nr. 11.128

Gezien het op 2 juli 1964 ingediende verzoekschrift, waarbij Willy Donkers de nietigverklaring vordert van de beslissing van de burgemeester van de gemeente Elsene van 5 mei 1964, waar die weigert hem het in artikel 18, § 3, van de wet van 24 december 1958 voorgeschreven attest af te geven, dat hij gevraagd had om het beroep van installateur van centrale verwarming te mogen uitoefenen;

.....

Overwegende dat verzoeker, die sinds maart 1963 het beroep van installateur van centrale verwarming uitoefende, op 13 april 1963 aan de burgemeester van de gemeente Elsene « een vergunning tot vestiging van beroep » heeft gevraagd; dat deze te laat ingediende aanvraag is doorgezonden naar de Minister van Mid- denstand, die geoordeeld heeft dat verzoeker in bijzon-

dere omstandigheden, onafhankelijk van zijn wil, leek te hebben verkeerd en overeenkomstig artikel 7, § 1, van het koninklijk besluit van 25 maart 1963, beslist heeft dat de aanvraag ontvankelijk was;

Overwegende dat de burgemeester aan verzoeker op 5 mei 1964 heeft laten weten, dat hij niet voldeed aan de eisen om het gevraagde attest te verkrijgen omdat hij van 9 oktober 1955 tot 14 februari 1956 als lasser monteur werkzaam was geweest in een bedrijf dat zich niet met installatie van centrale verwarming bezig hield;

Overwegende dat verzoeker een middel ontleent aan de schending van artikel 18, § 2, 3 en 4, van de wet van 24 december 1958 en van de artikelen 2 en 7 van het koninklijk besluit van 22 februari 1961 in zover de beslissing, waarvan de nietigverklaring wordt gevorderd, iets toevoegt aan de in het middel aangehaalde wetteksten doordat zij het verlenen van het omstreden attest ondergeschikt maakt aan een onafgebroken deelneming aan een van de werkzaamheden omschreven in artikel 2 van het koninklijk besluit van 22 februari 1961, terwijl de teksten uitdrukkelijk stellen dat een regelmatige deelneming (artikel 18, § 2, van de wet en artikel 7 van het koninklijk besluit) volstaat en terwijl de in het Belgisch Staatsblad van 15 mei 1963 bekendgemaakte ministeriële onderrichtingen, overigens geheel in overeenstemming met de tekst en met de geest van de wet, alleen « toevallige of occasionele » deelneming uitsluiten;

Overwegende dat artikel 18, § 2 van de wet van 24 december 1958 waarbij beroepsuitoefeningsvoorwaarden kunnen worden ingevoerd in de ambachts-, de kleine en middelgrote handels- en de kleine nijverheidsondernemingen, bepaalt :

« De natuurlijke personen, die op het ogenblik der bekendmaking van het verzoekschrift sedert een datum en onder de voorwaarden te bepalen door het beroepsuitoefeningsbesluit, regelmatig werken als hulp, leerjongen, stagedoende, arbeider of bediende bij een gevestigd en tot het gereguleerd beroep behorend patroon, zijn niet aan de in voormeld besluit bepaalde voorwaarden onderworpen indien zij zich naderhand als hoofd van een ...onderneming... in bedoeld beroep vestigen »;

Overwegende dat het verzoekschrift van de « Unie der Belgische installateurs in centrale verwarming, verluchting en pijpleidingen » om een beroepsreglementering ingevoerd te zien, in het Belgisch Staatsblad van 10 september 1960 is bekendgemaakt; dat het koninklijk besluit van 22 februari 1961 vestigingseisen voor dat beroep heeft ingevoerd; dat volgens artikel 2 van dat besluit « het beroep van installateur in centrale verwarming... erin bestaat voor rekening van derden, gewoonlijk en op zelfstandige wijze, installaties van centrale verwarming te verwezenlijken of uit te rusten »; dat het besluit de algemene kennis, de handels- en de beroepskennis aangeeft die voor het uitoefenen van het beroep vereist zijn en een praktische leertijd van zeven jaar voorschrijft; dat artikel 7 van het besluit van de in vorige artikelen gestelde eisen ontslaat « de natuurlijke personen die, van 10 september 1954 tot 10 september 1960, regelmatig en onder leiding en toezicht van een derde hebben deelgenomen aan een der bedrijvigheden beschreven in artikel 2 »;

Overwegende dat de wet van 24 december 1958 heeft willen zorgen voor een vlotte overgang van het vroegere vrijheidstelsel naar het nieuwe stelsel van reglementering; dat artikel 18, § 1, de personen die, op het tijdstip der bekendmaking van een verzoekschrift tot reglementering van een beroep, dat beroep reeds

mochten uitoefenen, ervan ontslaat aan de te stellen vestigingseisen te voldoen; dat artikel 18, § 2, degenen die als hulp, leerjongen, stagedoende, arbeider of bediende sedert een bepaalde tijd vóór de bekendmaking van het verzoekschrift bij een gevestigd en tot het gereglementeerd beroep behorend patroon in dienst waren, er eveneens van ontslaat aan die eisen te voldoen; dat de wetgever zodoende niet alleen de voortzetting waarborgt van de werkzaamheid van patroons die gevestigd waren op het tijdstip van het inleiden van de procedure tot het invoeren van een reglementering, maar ook de eventuele vestiging van aangestelden en medewerkers van de patroon in de hand werkt;

Overwegende dat de Minister van Middenstand in de loop van de parlementaire werkzaamheden heeft verklaard, dat de reglementering geen «numerus clausus» mag invoeren; dat de zorg om het vestigen van aangestelden en medewerkers van de patroon te begunstigen ook nog blijkt uit het wederopenen van de termijnen voor het indienen van attestaanvragen, die oorspronkelijk waren gesteld op zes maanden te rekenen van de datum van bekendmaking van het koninklijk besluit tot invoering van vestigingseisen in een bepaald beroep;

Overwegende dat uit het dossier blijkt dat verzoeker in 1950 leerjongen in dienst is getreden bij de naamloze vennootschap «Le Thermos», gespecialiseerd in het installeren van centrale verwarming en dat hij later lasser is geworden; dat hij die onderneming op 8 oktober 1955 heeft verlaten om als lasser monteur in dienst te gaan bij de personenvennootschap met beperkte aansprakelijkheid «Ateliers Constructa», een gespecialiseerd bedrijf in lasconstructie van tanks; dat hij op 14 februari 1956 die firma heeft verlaten en dezelfde dag door zijn vroegere werkgever als monteur is aangeworven;

Overwegende dat verzoeker over de in het koninklijk besluit van 22 februari 1961 bepaalde periode van zes jaar, op 4 maanden na, gewerkt heeft onder het toezicht en de leiding van een firma voor installatie van centrale verwarming; dat de bevordering, welke hij bij die werkgever na die onderbreking heeft gekregen, erop wijst dat hij die werkgever, met diens toestemming, vier maanden lang heeft verlaten juist met het oog op betere scholing in het beroep van verwarmingsinstallateur; dat zulk een afwezigheid aan de door verzoeker afgelegde arbeidsperiode niet het door artikel 18, § 2, van de wet van 24 december 1958 vereiste kenmerk van regelmaat ontnemt; dat de burgemeester, toen hij het gevraagde attest weigerde, een verkeerde toepassing aan deze laatste bepaling heeft gegeven;

Overwegende dat de burgemeester, bij het afgeven van de in artikel 18, § 3, van de wet van 24 december 1958 voorgeschreven attesten, optreedt als een overheid, die door de wet met een opdracht val algemeen belang is belast; dat de kosten ten laste van het ministerie van Middenstand moeten worden gebracht.

Besluit :

Artikel 1. — De beslissing van de burgemeester van de gemeente Elsene van 5 mei 1964 is vernietigd.

Artikel 2. — De kosten, bepaald op 750 fr., komen ten laste van de Staat (ministerie van Middenstand).

Abonneert U op Rechtskundig Weekblad

HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL

10e Kamer. — 2 april 1965.

Voorzitter : M. Hodüm.

Raadsheren : M.M. Rey en Blockx.

Advocaat-generaal : M. Verhoeven.

Advocaten : Mrs. Schöller, Stappers, Dierijck en A. Dierxsens.

Cheque. — Niet-gedagtekende cheque met valse handtekening. — Exoneratieclausule betreffende verloren chequeformulieren. — Sluit de grove schuld niet uit. — De niet-gedagtekende cheque is geen cheque. — Fout bij uitbetaling ervan.

In onderhavig geval heeft de bank een niet gedagtekende cheque met valse handtekening uitbetaald.

Het beding waardoor de bank alle verantwoordelijkheid afwijst, voortvloeiend uit het onregelmatig gebruik van chequeformulieren die uit het bezit van de cliënt zijn geraakt ten gevolge van verlies, diefstal of enige andere oorzaak, sluit haar verantwoordelijkheid voor de grove schuld van haar ondergeschikten niet uit.

Een cheque is als dusdanig niet geldig, als hij niet gedagtekend is.

Als aan de kassier een regelmatige cheque wordt voorgelegd, is het geen grove fout dat hij uitbetaalt aan toonder zonder controle van de identiteit of navraag bij de trekker; deze voorzorgsmaatregelen zijn immers niet verplicht. In casu is zelfs het niet naleven van de verplichting van verificatie van de handtekening, niet doorslaand, aangezien niet uitmaakt is dat de verificatie de vervalsing zou aan het licht hebben gebracht. Maar als het over een onregelmatig document gaat, is de bijzondere bescherming die de cheque geniet, niet toepasselijk: door een betaling uit te voeren op een valse schuldbekentenis zonder enig onderzoek betreffende de geldigheid van het stuk of de identiteit van de begunstigde, heeft de kassier verzuimd de meest elementaire voorzorgsmaatregelen te treffen.

Van de Weghe t./ N.V. Kredietbank.

Cezien in regelmatige vorm voorgelegd de stukken der rechtspleging o.m. uitgifte van een vonnis van de rechtbank van eerste aanleg zetelende te Antwerpen dd. 9 december 1961;

Gezien de akte van beroep betekend op 24-1-1962;

Geheard de partijen in hun middelen en besluiten;

Overwegende dat het beroep regelmatig is in de vorm en dat geen middelen van niet-ontvankelijkheid opgeworpen worden;

Overwegende dat de oorspronkelijke eis, ingeleid door geïntimeerde, er toe strekte door appellanten de som van 711.000 fr. te doen terugbetalen, bedrag dat door geïntimeerde aan drager van een check, ogenschijnlijk uitgegeven door appellante, doch achteraf vals bevonden, uitbetaald werd; dat de eerste rechter deze eis inwilligde ten belope van 680.000 fr., bedrag dat werkelijk uitbetaald schijnt te zijn geweest, en zijn beslissing gesteund heeft op de overweging dat door het in ontvangst nemen van een checkboekje, de houder de contractuele verplichting op zich heeft genomen het te bewaren en het eventueel verlies van een der checks ter kennis te brengen van de bank;

Overwegende dat de checkboekjes de vermelding dragen dat de bank alle verantwoordelijkheid afwijst ter zake van misbruik dat uit dergelijk verlies zou

kunnen voortvloeien; dat dit beding van niet-verantwoordelijkheid toegelicht wordt door het reglement van de bank (blz. 7): «de bank wijst alle verantwoordelijkheid af, voortvloeiend uit het onregelmatig gebruik van chequeformulieren die uit het bezit van de cliënt zijn geraakt tengevolge van verlies, diefstal of enige andere oorzaak»;

Overwegende dat deze verplichtingen ook stilzwijgend aangenomen werden door het in ontvangst nemen van het checkboekje;

Overwegende dat het aanvaarden van het boekje eveneens het vermoeden schept dat de check in het bezit gekomen is van de titularis; dat het tegenbewijs, aan de hand van het strafrechtelijk onderzoek, niet voldoende aangebracht wordt;

Overwegende dat het beding van ontlasting van verantwoordelijkheid geïntimeerde nochtans niet ontlast van de grove fout van haar aangestelden; dat het huidig reglement van de bankverrichtingen zelfs uitdrukkelijk de grove fout voorziet die bij de vergelijking van de handtekeningen met de specimens zou kunnen begaan worden;

Overwegende dat het beding van ontlasting van verantwoordelijkheid geïntimeerde slechts kon ontlasten voor zoveel het document dat aan haar winketten ter uitbetaling werd aangeboden, een check was; dat appellanten terecht doen opmerken dat de check niet gedagtekend zijnde, hij als dusdanig niet geldig was;

Overwegende dat tevergeefs geïntimeerde doet opmerken dat haar oorspronkelijke eis niet gesteund was op de wet op de check, maar op een contractuele verbintenis die niet nageleefd werd door de houder van het checkboekje; dat het in de beoordeling van de fout die door haar aangestelden begaan werd, dient onderzocht of het document dat door hen uitbetaald werd als een check moet beschouwd worden of niet;

Overwegende dat het in dit verband voor de hand ligt dat er een groot onderscheid dient gemaakt tussen een regelmatige check en het onregelmatig document dat aan de kassier werd voorgelegd; dat het inderdaad niet als een grove fout kan worden aangerekend, in het eerste geval, dat de uitbetaling geschiedde aan toonder, zonder nazicht van zijn eenzelligheid, noch navraag bij de trekker, omdat deze voorzorgsmaatregelen niet verplicht zijn; dat zelfs het niet naleven van de formaliteit van nazicht van de handtekening, alhoewel een zwaarder vergrijp, nochtans niet doorslaand is, omdat het niet uitgemaakt werd dat een nazicht de vervalsing aan het licht zou gebracht hebben;

Overwegende dat waar het echter over een onregelmatig document gaat, de bijzondere bescherming welke de check geniet als betalingsmiddel, niet toepasselijk is; dat de kassier in dit geval eenvoudig een betaling heeft uitgevoerd op een valse schuldbekentenis, zonder de minste voorzorg te nemen ten opzichte van de geldigheid van het stuk of de identiteit van de begunstigde;

Overwegende dat de uitbetaling van de zogenaamde check aldus alleen mogelijk is geweest tengevolge van het verzuim, door de aangestelden van geïntimeerde, ook maar de meest elementaire voorzorgsmaatregelen te treffen om haar verantwoordelijkheid te dekken;

Om deze redenen:

Het hof, rechtdoende op tegenspraak;

Aile andere of strijdige besluiten verwerpende;

Gelet op artikel 24 van de wet van 15 juni 1935;

Ontvangt het beroep; verklaart het gegrond;

Doet het vonnis waartegen beroep te niet;

Wijst geïntimeerde van haar oorspronkelijke eis af en veroordeelt haar tot de kosten van beide instantiën.

NOOT: Zou het niet beter zijn het weinig fraaie woord *ontlastingsbeding* niet meer te bezigen.

Met betrekking tot bedingen tot regeling van aansprakelijkheid onderscheidt men: bedingen tot uitsluiting of beperking van aansprakelijkheid (ook wel: exoneratieclausules of vrijtekeningsbedingen genoemd) en vrijwaringsbedingen. Onder een exoneratieclausule verstaat men een beding in een overeenkomst, waarbij een der partijen bedingt, niet aansprakelijk te zullen zijn jegens de wederpartij voor een voorval, waarvoor zij anders volgens de gewone rechtsregels wel aansprakelijk zou geweest zijn. Onder een vrijwaringsbeding verstaat men het beding in een overeenkomst, waarbij een der partijen aan de wederpartij de verplichting oplegt, de door de eerste partij bij de uitvoering der eventueel aan derden veroorzaakte schade voor haar rekening te nemen (Onrechtmatige daad, onder redactie van Prof. Mr. H. Drion, III-41).

HOF VAN BEROEP TE GENT

6e Kamer. — 16 maart 1965.

Voorzitter: M. De Walque.

Raadsheren: M.M. Lefebvre en De Brauwere.

Advocaat-generaal: M. Ely.

Advocaten: Mrs. C. Dieryck (Antwerpen), Rommel (Brugge) en Schramme (Brugge).

Schade en schadeloosstelling. — Werkgever moet wegens werkonbekwaamheid van zijn bediende tijdelijk een hulpbediende nemen. — Recht op vergoeding.

De werkgever, wiens bediende ten gevolge van een ongeval gedurende drie en een halve maand voor 25 % werkonbekwaam is geweest en die daarom genoodzaakt was gedurende 14 dagen beroep te doen op een hulpbediende, mag van de dader van het ongeval betaling van de aldus noodzakelijk gemaakte meeruitgave eisen.

Kreglinger t./ Maertens en Peeters.

Overwegende dat de opgelegde straffen rechtmatig zijn en derhalve dienen bekrachtigd te worden;

Overwegende dat verdachte Martens artikel 20 van het K.B. van 30-4-1963 miskende, wat een fout is, fout die aan de grondslag ligt van de telastlegging ten titel van gebrek aan vooruitzicht en voorzorg; overwegende dat hij immers nagelaten heeft, ziende of moetende zien dat het kruisen wegens een verenging van de rijweg niet meer mogelijk was, te stoppen om zijn tegenligger doorgang te verlenen, tegenligger die niet meer rechts kon uitwijken;

Overwegende dat de fout van Peeters erin bestaat, van zijn snelheid niet aangepast te hebben aan de plaatsgesteldheid; overwegende dat talrijke auto's geparkeerd stonden en dat hierdoor de vrije breedte van de rijweg verminderd was; overwegende dat de bocht daarenboven het zicht belemmerde;

Overwegende dat de eerste rechter op billijke wijze statueerde over de burgerlijke vorderingen, behalve daar waar hij aan de burgerlijke partij Kreglinger het gevorderd bedrag van 1.876 fr. voor een schadepost «uitbetaald loon aan interimaire» niet toekende;

Overwegende dat voldoende bewezen is en trouwens niet betwist wordt dat de secretaresse van de burger-

lijke partij gedurende drie en halve maand werk-onbekwaam was voor 25 %;

Overwegende dat hiermede als ten genoeg van rechte gerechtvaardigd is het beroep op een hulpbediende gedurende een periode van 14 dagen;

Overwegende dat de gevorderde vergoeding van 7.942 fr. + 1.876 fr. = 9.818 fr. dient toegekend te worden;

.....

NOOT: De werkgever lijdt schade door de onrechtmatige daad die zijn bediende onbekwaam maakt tot werken. Zijn recht op schadeloosstelling berust op een dubbele rechtsgrond. De wet op het bediendencontract (W. 10-12-1962 art. 10, pra 5) subrogeert hem in de rechten van het slachtoffer voor het bedrag van de wedde gedurende de werkonbekwaamheid uitbetaald. Wanneer de bediende daarna echter het werk hervat terwijl hij nog gedeeltelijk werkonbekwaam is, mag de werkgever schadevergoeding vragen voor de door deze gedeeltelijke werkonbekwaamheid in zijn diensten te weeggebrachte perturbatie. Deze vordering steunt op art. 1382 B.W. en het bedrag van de schade moet verantwoord worden. Er valt hier op te merken dat in het litigieuze geval het slachtoffer als enige bediende werkte in een éénmanszaak zodat het percentage van diens werkonbekwaamheid overeenstemde met de perturbatie in de diensten van de werkgever.

Het arrest sluit aan bij de rechtspraak van vóór de wet van 10-12-1962 op het bediendencontract, toen het totaal bedrag van de schade diende te worden bewezen en teruggevorderd op basis van art. 1382 B.W. Die rechtspraak was meestal negatief en liet de vraag open betreffende de gedeeltelijke werkonbekwaamheid. (Verg. Cass. 25-3-1957 J.T. 1958, 146 en commentaar R. Dalcq; Brussel 30-5-1952, Pas 1957, II, 128-132; Corr. Bergen 6-12-1956, J.T. 1957, 541; Krijgsraad ten velde 6-11-1959, J.T. 1960, 521 alsmede R.C.J.B. 1959 blz. 305 nr 122).

C.D.

RECHTBANK VAN KOOPHANDEL TE KORTRIJK

19 november 1964.

Voorzitter. M. Meersseman.

Referendaris: M. Vandekerckhove.

Advocaten: Mrs. Van Tijnghem en Lietaer loco Vanden Broele.

Interessen. — Koop-verkoop. — Conventioneel. — Geen ingebrekestelling vereist.

Conventionele Interessen kunnen vrijelijk door de partijen worden bedongen en in koop-verkoopovereenkomsten is het in de handel gebruikelijk dat de Interessen op de prijs van de verkochte waar lopen vanaf de dag der bedongen vervaldagen. Voor zulke conventionele Interessen is er geen ingebrekestelling vereist (art. 1652 B.W.).

Als derhalve in de algemene verkoopsvoorwaarden op een aanvaarde factuur is bedongen dat Interessen à 7 % in rekening gebracht worden vanaf de vervaldag, zijn die Interessen verschuldigd zonder ingebrekestelling.

Maselis t./ Willems.

Toepassende art. 2, 37 en 41 der wet van 15-6-1935; Gezien de daging van 9 juni 1964, waarbij eiseres jegens verweerder de betaling vordert van 9.852 fr.

met rechterlijke rente en de kosten van het geding;

Overwegende dat eiseres het volgende vordert:

5.218 fr. factuur van 31 december 1963, welke schuld door verweerder wordt erkend maar waarop een kredietnota van 30 april 1964 (door eiseres aanvaard) moet afgetrokken worden, blijft 1.088 fr. nog door verweerder te betalen;

6.531 fr. verwijlrente op vroegere facturen die niet tijdig werden betaald en 2.233 fr. wegens allerhande terugvorderingen (onkosten almanakken, vernietiging commissielonen, zakken teveel gecrediteerd), en waarvoor eiseres debetnota's aan verweerder heeft gestuurd;

Overwegende dat verweerder de renteschuld betwist bij gemis aan enige ingebrekestelling door eiseres;

Overwegende dat de facturen van eiseres op de voorzijde vermelden: verkoop en levering van het volgende aan onze algemene en bijzondere verkoopsvoorwaarden;

dat de algemene verkoopsvoorwaarden op de verkoopsbevestiging voorzien: «betaling contant binnen de acht dagen te Roeselare; nalatigheidsrente en 7 % worden in rekening gebracht vanaf de vervaldag» en op de keerzijde der facturen: «geleverde goederen zijn betaalbaar uiterst 15 dagen na levering, nadien worden Interessen in rekening gebracht à 7,50 %»;

Overwegende dat er een duidelijk onderscheid bestaat tussen de conventionele rente, de wettelijke verwijlrente (art. 1153 B.W.), de vergoedende rente (zie P.B., V° Intérêts (disp. fisc. nr. 1 tot 4)), de rechterlijke rente en de wettelijke rente van rechtswege bij de wet bedongen;

dat de regels die deze verschillende soorten rente beheersen niet éénvormig zijn;

dat voor de conventionele rente de partijen vrij zijn in haar bedingen en dat het voor koop-verkoopovereenkomsten in de handel gebruikelijk is dat de rente van de prijs van verkochte waar loopt vanaf de dag der bedongen vervaldagen;

dat in geval van dergelijke conventionele rente geen ingebrekestelling nodig is daar art. 1652 B.W. dit uitdrukkelijk voorziet (zie De Page, T. IV, nr 206: convention ou sommation; Kluyskens, De Contracten, nr. 135; Hrb. Brussel, 15 maart 1920, J.C.B., 239; Hrb Brugge, 17 maart 1904, P.P. 1905, nr. 114; P.B., V° Vente comm., nr. 2102); dat inderdaad art. 1652 B.W. uitdrukkelijk de gevallen voorziet waarbij de koper rente op de koopprijs is verschuldigd: «De koper is interest verschuldigd op de koopprijs tot aan de voldoening van het kapitaal, in de drie volgende gevallen: Indien zulks bij de verkoop werd bedongen; indien de verkochte en geleverde zaak vruchten of andere inkomsten oplevert; indien de koper werd aangemaand om te betalen; in dit laatste geval loopt de interest slechts te rekenen van de aanmaning»;

dat hier het eerste geval toepasselijk is;

Overwegende dat verweerder bovendien ter zake de debetnota's van de rente zonder protest heeft aanvaard; dat de schuld van verweerder dienvolgens in totaal 9.852 fr. bedraagt zoals in de daging gevorderd;

dat echter rente op rente ter zake niet toepasselijk is (art. 1154 B.W.);

Om deze redenen:

De rechtbank, alle andere besluiten afwijzend,

Veroordeelt verweerder om aan eiseres te betalen de som van 9852 fr. met de rechterlijke rente op 1.038 + 2.233 fr.;

Verwijst verweerder tot de kosten van het geding tot heden begroot op de som van 855 fr., alsmede tot alle gebeurlijke uitvoeringskosten;

Verklaart het vonnis uitvoerbaar bij voorraad, niet-tengestaande elke voorziening en zonder borgstelling.

WETGEVING

OVERZICHT DER BELGISCHE WETGEVING (juli en augustus 1965)

In dit overzicht en in de volgende overzichten wordt alleen de wetgeving die voor een practizerende jurist van belang kan worden geacht, aangestipt. Alleen aan belangrijke wetten of besluiten met betrekking tot het straf-, burgerlijk-, handels- of arbeidsrecht zal meer aandacht worden besteed.

Doel van de overzichten blijft evenwel uitsluitend de rechtspractici te herinneren aan het bestaan van nieuwe of gewijzigde wetgeving.

I. Staats- en administratief recht.

1) *Justitie - Strafinrichtingen*. — Inwerkingtreding op 1 juli 1965 van de artikelen 1 t./m. 139 van het K.B. van 21 mei 1965, houdende algemeen reglement van de strafinrichtingen. — M.B. van 21-6-65 (S. 1-7-65 - 7918).

2) *Middenstand - Reglementering van de leurhandel*. — M.B. van 22 april 1965 (S. 1-7-65 - 7939).

3) *Middenstand - Goedkeuring van het door de Nationale Raad van de Orde der Architecten vastgesteld stagerement*. — K.B. van 13 mei 1965 (S. 2-7-1965 - 8001).

4) *Internationale overeenkomst*. — Wet van 14 februari 1962 (S. 14 juli 1965 - 8430) tot goedkeuring van de overeenkomst van Nice betreffende de internationale classificatie van de waren en diensten waarop fabrieks- of handelsmerken betrekking hebben. Deze overeenkomst werd ondertekend op 15 juli 1957.

5) *Internationale overeenkomst*. — Wet van 17 maart 1965 (S. 14 juli 1965 - 8435) tot goedkeuring van het aanvullend protocol nr. 4, ondertekend te Parijs op 12 december 1961, welk protocol de Europese monetaire overeenkomst wijzigt.

6) *Economische zaken - Directorium voor de kolennijverheid*. — Bij M.B. van 22 mei 1965 (S. 14 juli 1965 - 8451) wordt bindende kracht verleend aan de beslissing van het Directorium voor de kolennijverheid, waarbij aan de steenkolenondernemingen eenvormige regels van boekhouding en een boekhoudkundig plan worden opgelegd.

7) *Internationale overeenkomst*. — Unificatie van Accijnzen en van het waarborgrecht. Wet van 7 mei 1965 (S. 15 juli 1965 - 8558) tot goedkeuring van het vierde protocol van het verdrag van 's Gravenhage van 18 februari 1950 tussen België en het Groot-Hertogdom Luxemburg en Nederland.

8) *Volksgezondheid - Bescherming van de bevolking en van de werknemers tegen het gevaar van de ioniserende stralingen*. — M.B. van 20 mei 1965 (S. 17 juli 1965 - 8706).

9) *Middenstand - Zelfstandige beroepsactiviteiten der vreemdelingen*. — K.B. van 26 mei 1965 (S. 17 juli 1965 - 8712).

10) *Internationaal akkoord*. — Wet van 30 maart 1965 (S. 20 juli 1965 - 8749) tot goedkeuring van het internationaal akkoord betreffende de olijfolie en van de bijlagen ondertekend te Genève op 20 april 1963.

11) *Jacht - Vaststelling van de tijdstippen van opening en sluiting der jacht voor het seizoen 1965-66*. — M. Besluiten van 13 juni 1965 (S. 20 juli 1965 - 8772-8773).

12) *Openbare werken*. — Financiële staatstussenkomst wegens schade aan private goederen veroorzaakt in verband met de overgang van de Democratische Republiek Congo tot de onafhankelijkheid. — Indiening

der aanvragen (S. 27 juli 1965 - 8954) K.B. 13 juli 1965.

13) *Internationale overeenkomst*. — *Overeenkomst België-Luxemburg*. — Wet van 26 januari 1965 (S. 29 juli 1965 - 9053) houdende goedkeuring van de volgende protocollen: a) Protocol houdende herziening van de overeenkomsten tot oprichting van de Belgisch-Luxemburgse Economische Unie; b) Bijzonder protocol betreffende de landbouw; c) Bijzonder protocol betreffende het stelsel van monetaire associatie, ondertekend op 29 januari 1963 te Brussel.

14) *Internationale overeenkomst*. — Wet van 7 mei 1965 (S. 29 juli 1965 - 9069) houdende goedkeuring van de volgende internationale akten: 1) Akkoord tussen het Koninkrijk België en de Organisatie der Verenigde Naties betreffende de afdoening der rekeningen voortvloeiend uit het beheer door de Verenigde Naties van de vroegere Belgische militaire basissen in Kongo; 2) Akkoord tussen het Koninkrijk België en de Organisatie der Verenigde Naties tot regeling van de kwestie der aanspraken die Belgische onderdanen, welke in Kongo schade hebben geleden, bij de Organisatie der Verenigde Naties hebben doen gelden, gesloten bij wisseling van brieven, gedagtekend te New York op 20 februari 1965.

15) *Belgisch-Luxemburgse Economische Unie*. — In het Staatsblad van 3 augustus 1965 - 9181 verscheen de tekst van een gecoördineerde overeenkomst opge maakt tussen de Belgische en de Luxemburgse regering, overeenkomstig artikel 23 van het protocol, houdende herziening van de overeenkomsten tot oprichting van de Belgisch-Luxemburgse Economische Unie ondertekend te Brussel op 29 januari 1963 en bekendgemaakt in het Staatsblad van 29 juli 1965. Deze overeenkomst is gegrondvest op een douanen-unie.

16) *Internationale overeenkomst*. — Goedkeuring van het verdrag nr. 115 betreffende de beveiliging van arbeiders tegen ioniserende stralen, aangenomen op 22 juni 1960 te Genève door de Internationale Arbeidsconferentie. Wet van 15 januari 1965 (S. 10 augustus - 9413).

17) *Internationale overeenkomst*. — Goedkeuring van het verdrag van Parijs van 20 maart 1883 tot bescherming van de industriële eigendom, zoals dit verdrag herzien werd te Lissabon op 31 oktober 1958 - Wet van 27 april 1965 (S. 12 augustus 1965 - 9533).

18) *Internationale overeenkomst*. — Overeenkomst ter bestrijding van de handel in mensen en de exploitatie van een anders prostitutie en het slotprotocol ondertekend te New York op 21 maart 1950 (S. 13 augustus 1965 - 9581).

19) *Ministerie van Tewerkstelling en Arbeid*. — Adviserende raad voor de immigratie. - Oprichting - K.B. van 12 juli 1965 (S. 14 augustus 1965 - 9639).

20) *Internationale overeenkomst*. — Goedkeuring van het Europees vestigingsverdrag en van het protocol ondertekend op 13 december 1955 te Parijs - Wet van 24 maart 1961 (S. 24 augustus 1965 - 2829).

21) *Middenstand - Ambachtsregister*. — Inwerkingstelling en uitvoering van de wet van 18 maart 1965 op het Ambachtsregister. - K.B. van 17 augustus 1965 (S. 28 augustus 1965 - 9990).

22) *Buitenlandse handel*. — Tarief invoerrechten. M.B. van 24 juni 1965 (S. 2 juli 1965 - 7984).

23) *Buitenlandse handel*. — Invoer van goederen aan vergunning onderworpen. - M.B. van 20 april 1965 (S. 9 juli 1965 - 8258).

24) *Buitenlandse handel*. — Uitvoer van sommige goederen aan vergunning onderworpen. — M.B. van 20 april 1965 (S. 9 juli 1965 - 8261).

25) *Buitenlandse handel*. — Doorvoer van sommige

goederen aan vergunning onderworpen. - M.B. van 20 april 1965 (S. 9 juli 1965 - 8293).

26) *Buitenlandse handel*. — Invoer van sommige goederen aan vergunning onderworpen. - M.B. van 19 mei 1965 (S. 14 juli 1965 - 8441).

27) *Buitenlandse handel*. — Uitvoer van vlees. - M.B. van 22 juni 1965 (S. 21 juli 1965 - 8834).

II. Handelsrecht.

28) *Scheepvaart*. — Bedrag van het liggeld inzake rivierbevrachting. K.B. van 1 juni 1965 (S. 15 juli 1965 - 8584).

29) *Scheepvaart*. — Liggeld voor elk door bemiddeling van de Dienst voor regeling van de binnenvaart gesloten bevrachtingskontraakt. M.B. van 2 juni 1965 (S. 15 juli 1965 - 8585).

30) *Algemeen reglement voor scheepsmeting* - Wijziging. — K.B. van 18 juni 1965 (S. 16 juli 1965 - 8654).

31) *Zeevaart*. — Inspectiereglement. - Wijzigingen van het K.B. van 12 december 1957 houdende zeevaart-inspectiereglement. K.B. van 14 mei 1965 (S. 24 juli 1965 - 8885).

32) *Scheepvaart*. — Onderzoek van vaartuigen en vloten die de Rijn bevaren. Goedkeuring van wijziging aan het reglement desbetreffende. K.B. van 31 mei 1965 (S. 29 juli 1965 - 9072).

III. Strafrecht.

33) *Verbod van Invoer van vreemde publicaties*. — K.B. van 11 juni 1965 (S. 16 juli 1965 - 8637).

IV. Fiscaal recht.

34) *Registratie, hypotheek- en griffierechten*. — Wijziging van het K.B. van 25 oktober 1960 betreffende de uitvoering van het wetboek der registratie, hypotheek- en griffierechten en het houden der registers in de griffies der Hoven en Rechtbanken. K.B. van 17 augustus 1965 (S. 27 augustus 1965 - 9966).

35) *Accijnsregime van tabak*. — Wet van 31 maart 1965 (S. 9 juli 1965 - 8252).

36) *Accijnsregime - Minerale olie*. — Wet van 8 april 1965 (S. 9 juli 1965 - 8254).

V. Arbeidsrecht en maatschappelijk hulpbetoon.

37) *Arbeid*. — Voedingsnijverheid. — Verbindend verklaring van de beslissing van 3 december 1964 van het Nationaal Paritair Comité voor de voedingsnijverheid, met betrekking tot de vaststelling van de arbeidsvoorwaarden in de maalderijen. K.B. van 24 mei 1965 (S. 3 juli 1965 - 8046).

38) *Arbeid*. — Voedingsnijverheid. — Verbindend verklaring van de beslissing van 3 december 1964 van het Nationaal Paritair Comité voor de voedingsnijverheid, tot vaststelling van de minimumlonen en de premie voor nachtwerk voor de werklieden der brouwerijen. K.B. van 9 juni 1965 (S. 3 juli - 8048).

39) *Arbeid*. — Vaststelling van de arbeidsduur van de in de ondernemingen voor schoonmaak van gebouwen tewerkgestelde werklieden. K.B. van 21 juni 1965 (S. 3 juli 1965 - 8050).

40) *Arbeid*. — Verbindend verklaring van een beslissing van 22 januari 1965 van het Nationaal Paritair Comité voor de ondernemingen voor buitenlandse handel en maritieme kantoren. K.B. van 24 mei 1965 (S. 10 juli 1965 - 8335).

41) *Arbeid*. — Verbindend verklaring van de beslissing van 31 maart 1965 van het Nationaal Paritair Comité voor het diamant met betrekking tot de aanpassing van de minimumlonen (S. 14 juli 1965 - 8531).

42) *Arbeidsbescherming*. — Wijziging van het algemeen reglement. K.B. van 28 juni 1965 (S. 17 juli 1965 - 8701).

43) *Arbeid*. — Huiden- en lederbedrijf. — Verbindend verklaring van de beslissing van 16 februari 1965 van het Nationaal Paritair Comité voor het huiden- en lederbedrijf. K.B. van 29 juni 1965 (S. 21 juli 1965 - 8822).

44) *Arbeid*. — Industriële broodbakkerij. — Verbindend verklaring van de beslissing van 3 december 1964 van het Nationaal Paritair Comité voor de voedingsnijverheid K.B. van 18 mei 1965 (S. 31 juli 1965 - 9141).

45) *Arbeid*. — Garagebedrijf. — Verbindend verklaring van de beslissing van 23 februari 1965 van het Nationaal Paritair Comité voor het garagebedrijf. K.B. van 24 mei 1965 (S. 31 juli 1965 - 9143).

46) *Arbeid*. — Chocoladefabrieken. — Verbindend verklaring van de beslissing van 3 december 1964 van het Nationaal Paritair Comité voor de voedingsnijverheid. K.B. van 7 juli 1965 (S. 31 juli 1965 - 9148).

47) *Arbeid*. — Handel in bier en drinkwaters. — K.B. van 25 juni 1965 (S. 3 augustus 1965 - 9196) waarbij algemeen verbindend wordt verklaard de beslissing van 4 maart 1965 van het Nationaal Paritair Comité voor de handel in voedingswaren tot vaststelling van de minimumlonen der werklieden en werksters tewerkgesteld in de handel van bier en drinkwaters.

48) *Arbeid*. — Vleeswerklieden. — K.B. van 25 juni 1965 (S. 4 augustus 1965 - 9261) waarbij algemeen verbindend wordt verklaard de beslissing van 4 maart 1965 van het Nationaal Paritair Comité voor de handel in voedingswaren, tot vaststelling van de minimumuurlonen der vleeswerklieden.

49) *Arbeid*. — Apotekersassistenten. — K. Besluiten van 12 juli 1965 en 8 april 1965 (S. 6 augustus 1965 - 9333) waarbij algemeen verbindend wordt verklaard de beslissing van 26 januari 1965 van het Nationaal Paritair Comité voor de apoteken, tot vaststelling van de minimumwedden voor apotekersassistenten.

50) *Arbeid*. — Vlasbereiding. — K.B. van 23 juli 1965 (S. 7 augustus 1965 - 9385).

51) *Arbeid*. — Houtnijverheid. — K.B. van 16 juli 1965 (S. 10 augustus 1965 - 9434) waarbij algemeen verbindend wordt verklaard de beslissing van 17 maart 1965 van het Nationaal Paritair Comité voor de houtnijverheid tot wijziging van de beslissing van 22 januari 1964 van hetzelfde paritair comité tot vaststelling van de minimumlonen van de werklieden en werksters in de zagerijen en de houthandel tewerkgesteld, algemeen verbindend verklaard bij K.B. van 29 juni 1964.

52) *Arbeid*. — Handel in voedingswaren. — K.B. van 11 augustus 1965 (S. 31 augustus 1965 - 10.062) waarbij algemeen verbindend wordt verklaard de beslissing van 4 maart 1965 van het Nationaal Paritair Comité voor de handel in voedingswaren tot vaststelling van de minimumlonen der werklieden en werksters van de handel in voedingswaren.

BALIELEVEN

Unie der Jonge Balies en der Advokaten

De Unie der Jonge Balie en der Advokaten zal haar eerste jaarlijkse statutaire algemene vergadering houden op het Gerechtshof te Brussel, zaal van de tweede kamer van het Hof van Beroep, op 30 september e.k. te 15 uur.

1. Begroeting door de Voorzitter.
2. Verslag van de Secretaris-generaal.
3. Verslag van de penningmeester; nazicht en goedkeuring der afrekening.
4. Allerlei. Bedoelingen en actieplannen.

Vlaamse Conferentie der Balie van Antwerpen

Boottocht en havenbezoek

Het traditionele zomer-1965-weer bleek voor tientallen confraters op zaterdag 11 september, geen bezwaar om officieel het weerzien na de vacantiemaanden te vieren op en langs de Schelde.

Aan boord van de «Flandria 17» heette de Voorzitter van de Vlaamse Conferentie, Meester A. Kinsbergen, de opvarenden hartelijk welkom, waarna de steven stroomafwaarts werd gewend.

Het zou niet met de waarheid stroken te beweren dat de aandacht tijdens de heenvaart uitsluitend op de voorbijglijdende haveninsallaties was gericht. Dichterbij werd namelijk een uitstekende lunch opgediend, besproeid met sprankelende rosé-wijn.

Tijdens de terugtocht slaagde de Heer Van Orshaegen, gehecht aan de Algemene Directie van het Havenbedrijf, er echter heel gauw in door zijn deskundige toelichting de belangstelling in minder epicuristische banen te leiden. Wanneer we, opnieuw aan het ponton Steen, werden overgeheveld in autocars om de keerzijde van de medaille te bezichtigen, waren we geestelijk hiertoe dan ook passend voorbereid. Deze keerzijde miste dit keer volkomen het minder aangename aspect, dat haar zo graag wordt toegedicht.

Van op het vasteland bleken de havenwerken en installaties integendeel uitermate boeiend en indrukwekkend. Hier werden we geconfronteerd met de verwezenlijkingen van het spectaculaire Tienjarenplan voor expansie van de haven, dat thans in het laatste stadium van uitvoering is getreden. De bekroning ervan vormt de aanleg van de nieuwe zeesluis nabij Zandvliet, met een lengte van 500 m., een breedte van 57 m., en een diepte van 18,50 m., een kunstwerk, dat niet enkel deskundigen vermag te boeien.

Enkele weken slechts vooraleer het water naar de sluis zal worden toegevoerd, was het ons mogelijk de enorme sluiswiel zelf te bezoeken, de zijgangen, bestemd voor verlagen of verhogen van het waterniveau — een ingenieus systeem, dat de kleppen in de sluisdeuren zal vervangen — en de kamers voor deze sluisdeuren, die elk 1.500 ton wegen, en over de Schelde zelf zullen worden aangevoerd.

Ook tijdens de terugtocht was de Heer Van Orshaegen present om ons te helpen, plan in de hand, wegwijs te worden in de uitgestrekte gebieden met ontworpen en in uitvoering zijnde dokken, kanaaldokken, industrie-terreinen, tunnels, enz.

Na de voltooiing van alle werken in 1966 zal de totale kadelengete van de haven opgevoerd zijn van 52 km. tot 85 km., terwijl de wateroppervlakte van de dokken zal toenemen van 462 ha. tot 896 ha. Ongetwijfeld kent de haven sinds 1950, door toedoen zowel van de openbare instanties als door belangrijke inspanningen in de privésector, een zulkdanige ontwikkeling, dat deze, ten aanzien van de globale verkeersontwikkeling, een historische betekenis krijgt, en haar zelfs tegenover de meest geduchte concurrenten in een oppositie stelt, die zeer gunstige perspectieven opent.

Dit laatste weze ook toepasselijk op het nieuwe Conferentiejaar, dat bij zijn eerste manifestatie zo aangenaam als leerrijk van wal stak.

M. C.

TIJDSCHRIFTEN

Bulletin van de E.E.G.: jg. 1965 - nr. 8:

Het mededingingsbeleid als onderdeel van de economische politiek in de Gemeenschappelijke markt.

Tijdschrift voor Notarissen: jg. 1965 - nr. 9:

Van de Velde E., Uit de praktijk. — Erfenisrechten, Schulden lastens decujus in voordeel zijner erfgenamen, legatarissen of begiftigden.

Tijdschrift voor Bestuurswetenschappen: jg. 1965 - nr. 4:

Mast A. en Maroy P., Belang en recht als maatstaven voor de verdeling van de rechtsprekende bevoegdheid (België). — Conte L. en Paleologo G., Belang en subjectief recht als maatstaven voor de verdeling van rechtsmacht (Italië). — Lepage F. en Vander Stichele A., Aandeel van de Raad van State in de voorbereiding van wetten en besluiten (België). — Longo Ph. en Paleologo G., Aandeel van de Raad van State in het uitwerken van wetten en verordeningen (Italië). — Buch H. en Dumont M., De procedures voor het uitwerken van de akten der administratieve overheden (België). — Potenza G. en Pezzena A., De procedures voor het uitwerken van administratieve handelingen (Italië).

Weekblad voor Privaatrecht, Notaris-ambt en Registratie: jg. 1965 - nr. 4871:

Polak J. M., Het nieuwe erfrecht.

Journal des Tribunaux: jg. 1965 - nr. 4499:

Depelchin L., Considérations sur l'article 2 du Code pénal.

Revue Générale des Assurances et des Responsabilités: jg. 1965 - nr. 7:

Fonteyne J., La durée de la vie active.